

Under den militære horisont
- tilbake til fremtiden i Afghanistan

Jan R Aarvold

Masteroppgave i konflikt, sikkerhet og flerkulturell forståelse (KOSIFF)

Det Samfunnsvitenskapelige fakultet

Universitetet i Tromsø

Høsten 2009

Preface

In the process of identifying a theme for this thesis I struggled, as many students probably do, with how to produce interesting problems to be addressed, or how to formulate innovative and original hypothesis and assumptions. As an aid to overcome these issues I did a quick search on the internet, visiting the sites of Norwegian universities, and browsed through the social anthropological master thesis' which were accessible and submitted the last decade.

Surprisingly few of them were related to the concept of war and the relations among actors involved in armed conflict. With a few exceptions, none were related to Afghanistan as an area of interest, an area where Norwegian troops have been engaged in a war for almost 9 years. Albeit, not a war in its judicial terms, but still a war as it is experienced by the participants fighting in it, and to the civilians amongst them. This gap of academic interest in war in general, and in the war in Afghanistan in particular, convinces me that the academic joint venture of the University of Tromsø and the Norwegian Armed Forces, in creating the study *Conflict, Security and Cultural Understanding*, is much needed. My contribution to fill this gap is this thesis which concerns itself with war *under the military horizon*. This thesis revives an old idiom and applies it on a contemporary war, where the spotlight is centred on the relations and actions of the individuals which constitute this war.

Forord

I prosessen med å identifisere et tema for denne oppgaven slet jeg, som mange studenter antakeligvis gjør, med hvordan jeg skulle produsere interessante problemstillinger, eller hvordan jeg skulle formulere innovative og originale hypoteser og antakelser. Som et hjelpemiddel i denne fasen gjennomførte jeg enkelte søk på internett, hvor jeg besøkte websider til enkelte norske universiteter, og søkte meg gjennom det siste tiårets publiserte masteroppgaver i sosialantropologi. Overraskende få av oppgavene var relatert til konseptet krig og relasjonene mellom aktører engasjert i væpnet konflikt. Med få unntak var ingen av oppgavene relatert Afghanistan som fokusområde, et område hvor norske militære styrker har vært engasjert i en krig i snart 9 år. Riktignok ikke en krig i juridisk forstand, men likefullt en krig slik den oppleves av aktørene som utkjemper den, og av de sivile blant dem. Mangelen på den akademiske interesse for krig generelt, og krigen i Afghanistan spesielt, overbeviser meg om at prosjektsamarbeidet mellom Universitetet i Tromsø og Forsvaret og etableringen av studiet *konflikt, sikkerhet og flerkulturell forståelse* er svært tiltrengt. Mitt bidrag til dette er denne oppgaven som omhandler krig under den militære horisont. Oppgaven gjenoppfrisker et eldre idiom og anvender det på en krig i vår tid, hvor søkelyset sentrerer rundt relasjoner og handlinger utført av individene som utgjør denne krigen.

Takk til Forsvarets Studiesenter og Universitetet i Tromsø for at de har valgt å produsere og gjennomføre mastergradsprogrammet KOSIFF. Et studieprogram som i tema og innhold er unikt på mastergradsnivå. Takk også til alle forelesere og programstudenter for mange fruktbare fagdiskusjoner under forelesninger og pauser. Denne oppgaven kunne ikke blitt gjennomført uten de mange gode råd og tips fra min veileder Bror Olsen, så en stor takk til ham.

INNHOLD

PREFACE	I
FORORD	II
1 INNLEDNING	1
1.1 TEMA OG MOTIVASJON FOR OPPGAVEN	3
1.2 PROBLEMSTILLING	6
1.3 DISPOSISJON OG AVGRENSNING	7
2 METODE	9
2.1 TIDLIGERE FORSKNING.....	9
2.2 METODISK DESIGN	9
2.3 KRITIKK AV METODE.....	12
3 AFGHANISTAN OG ANVENDELSE AV BEGREPER	15
3.1 DEN MILITÆRE HORISONT	15
3.2 VOLD	18
3.3 KRIG – FORSTÅELSE OG PRAKSIS	21
3.4 SOSIAL ORGANISERING OG KAMPGRUPPER	24
4 AFGHANISTAN – TILBAKE TIL FREMTIDEN	27
4.1 HISTORISK TILBAKEBLIKK	27
4.1 TRE PERSPEKTIVER PÅ PASHTUNSK POLITISK ORGANISERING.....	28
4.1.1 <i>To-blokksystemet, allianser og ære</i>	29
4.1.2 <i>Proletar eller støttespiller</i>	31
4.1.3 <i>Helt eller krigsherre</i>	33
4.2 KRIG, MOBILISERING OG ORGANISASJON.....	34
4.2.1 <i>Stamme- og landsbyopprør</i>	34
4.2.2 <i>Hellig krig</i>	36
4.2.3 <i>Fra gerilja til gorilla</i>	38
4.2.4 <i>Enter Taliban</i>	40
5 DEN MILITÆRE HORISONT – AKTØRER OG RELASJONER	41
5.1 KRIGERE OG SOLDATER.....	41
5.2 FIENDEBILDER OG KRIGERTRADISJONER	42
5.3 MAKTMIDLER OG MOTTILTAK.....	46
5.4 SIMMELS LOV OG DEN MILITÆRE HORISONT.....	49
6 NYE KONFLIKTER – NYE HORISONTER	53
LITTERATURLISTE	55

1 Innledning

"My armies are on the march. My generals are victorious, and my professors are figuring out the causes of this war" Fredrik den Store av Prøyssen (Turney-High, 1971:265).

Årsakene til kriger og konflikter er ikke umiddelbart åpenbare. Kulturelt mangfold er ikke ensbetydende med konflikt, og etniske og religiøse minoritetsgrupper lever i mange stater i fredelig sameksistens med andre grupper med en annen religiøs eller etnisk bakgrunn uten at det fører til voldelighet mellom gruppene. De aller fleste samfunn, både tradisjonelle og moderne, har mekanismer og prosesser for å regulere bruk av vold, for å hindre vold fra å eskalere, for å redusere konflikter og å påføre straff eller sanksjoner og tildele kompensasjon når urett er begått. Disse prosessene kan foregå i mer eller mindre regulerte og fastlagte former men praktisk talt alle samfunn vil ha tradisjonelle og institusjonelle redskaper for å hindre konflikteskalering. Disse redskapene kan være forskjellige fra samfunn til samfunn, men redskapenes ønskede funksjoner kan ofte gjenkjennes på tvers av samfunn. Når konflikter allikevel eskaleres til uakseptable nivåer kan det internasjonale samfunn, som oftest gjennom FN-mandat, reagere med militær intervensjon og påtvunget mekling. Det er derimot ingen garanti for at en slik intervensjon vil lykkes, noe det finnes en rekke eksempler på fra blant annet Rwanda, Bosnia og Somalia. I Afghanistan er det foreløpig et åpent spørsmål hvorvidt den internasjonale stabiliseringsstyrken ISAF vil lykkes med sitt oppdrag.

For å lære hvordan grupper av ikke-statlige aktører kjemper, må det i følge Schultz & Dew (2006) skaffes innsikt i *hvorfor* de kjemper og om det er steder hvor det ikke kjempes. Dessuten må det identifiseres om det kjempes for opprettholdelse av etablerte maktstrukturer og territorium, eller om kampene har utryddelse og full dominans av motpart som målsetting, eller om motivene er rent økonomiske. En demonisering av motparten, for eksempel ved hellig krig, kan legitimere virkemidler mot mennesker, som under andre omstendigheter ikke ville vært tillatt ut fra kulturelle tradisjoner, normer og verdier, i tillegg til at man mobiliserer om konflikten ved slik demonisering. Kunnskap om årsaken til en konflikt kan dermed fortelle noe om hvilke aktører som antakelig vil delta, virkemidlene de kan komme til å benytte i krigføringen, og konfliktens mulige skala. Gluckman (1973) beskriver tilstanden i tradisjonelle samfunn som *ordnet anarki* bundet sammen av veletablerte og velkjente moralkodekser, ritualer, skikker og tradisjonelle forpliktelser. Kunnskap om et samfunns etnopraksiser kan derfor i følge Duffy (2000) si noe om kulturelt etablerte teknikker og

praksiser som normalt benyttes for å løse konflikter. Slik kunnskap kan dessuten gi innsikt i samfunnets maktstrukturer, og om tradisjonsbundne praksiser som kan eskalere eller redusere konflikten. Antropologisk kunnskap om et samfunn kan derimot også benyttes, og misbrukes, i forbindelse med militær målutvelgelse. Ferguson (1989) gir et eksempel på dette fra den amerikanske bombing av al-Gadafis bolig i 1986. Rasjonalet for målutvelgelsen til CIA var at: ”...in bedouin culture Qaddafi would be diminished as a leader if he could not protect his home” (Ferguson, 1989:156).

Når militære intervensjoner og fredsopprettende operasjoner feiler er det ikke alltid åpenbart hva som gikk galt, på hvilket tidspunkt det gikk galt eller hvorfor. Militære intervensjonsstyrker representerer vanligvis stater i den vestlige del av verden, og er ofte operativt underlagt kommando- og kontrollapparater til organisasjoner som NATO, EU, eller FN, selv om sistnevnte nå sjelden utøver direkte kommando over styrker. Slike styrker, ofte profesjonalsert, bringer normalt med seg militær høyteknologi innenfor overvåkning, etterretning, avstandsleverte våpen, bemannede og ubemannede fly, pansrede kjøretøyer og effektive personlige- og lagsopererte våpen. Egen styrkebeskyttelse kan også ofte være en av intervensjonsstyrkens viktigste operasjonslinjer, deretter selve oppdraget, og til slutt beskyttelse av sivile. Prioriteringer av operasjonslinjer fra politisk og militærstrategisk hold kan dessuten komme til et annet uttrykk på det taktiske nivået hvor fiender møtes til kamp mot hverandre. Motparten ved slike militære intervensjoner er i moderne konflikter ofte løst sammensatte koalisjoner av lett væpnede grupperinger som det ofte finnes begrenset med informasjon om i intervensjonsfasen.

Asymmetrien mellom aktørene ved militær intervensjon kan i følge Bauman (2002) gjelde på flere områder. For det første er destruksjonspotensialet til aktørenes våpen disproporsjonale, og normalt alltid til fordel for intervensjonsstyrken. Dette medfører at motparten sjelden deltar i åpne kamphandlinger i forband, men skjuler seg blant sivilbefolkningen eller i andre stater. For det andre er det en asymmetri i skala i forhold til taktiske kapasiteter og aksjonsområder. For det tredje er det asymmetri i forhold til strategi og strategiske virkemidler (Bauman 2002:101; Simons 1999:85). Aktuelle handlemåter i krigføring, og aktørenes organisering er i følge Whitehead (2000) sterkt influert av sosiokulturelle systemer. Ved eksterne militære trusler, slik som for eksempel i Afghanistan, vil motstandsorganisasjoner oppstå og organiseres basert på de eksisterende sosiale strukturer (Harpviken, 1997). Ferguson (1989) deler sosiale mønstre inn i kategoriene slektskap, økonomi og politikk. Disse kategoriene representerer forskjellige muligheter og begrensninger for mobilisering av hva han kaller

mannlige kampgrupper. Allianseinngåelser og beslutninger om å gå til krig påvirkes i følge Ferguson (1989:42) både av strukturelle og individuelle faktorer. Individuelle motivasjoner, form og prosess for allianseinngåelser, samt aktørens militære styrke former derfor konfliktprosesser og handlemåter. Disse faktorene kan derfor avgjøre om en krig eller konflikt vil foregå over eller under den militære horisont. Denne horisonten representerer et tenkt skille mellom soldater og krigere, de kamporganisasjoner de tilhører, og hvordan deres organisering påvirker handlemåter og aksjoner. Jeg vil diskutere dette begrepet i detalj i kapittel 3. Bak aksjoner, som ofte beskrives som irregulære, skjuler det seg aktører og organisasjoner med forskjellig etnisitet, religion og språk. Tilsynelatende representerer disse forskjellene begrensninger snarere enn eventuelle fellestrekk mellom aktørene og organisasjonene. De få umiddelbart åpenbare fellestrekkene er at disse aktørene benytter bakhold og improviserte bomber som sine primære virkemidler, og at de sjelden eller aldri opptrer i tradisjonelle uniformer. De møtes, planlegger, utruker og rekrutterer skjult for statlige etater eller annen motpart, og aksjoner og direkte konfrontasjoner gjennomføres ofte som snikmord, bakhold, raid, kidnapping og tortur, parallelt med etableringen av politiske og rettslige skyggestrukturer i samfunnet (se for øvrig Shultz & Dew, 2006; Tilly, 2004; Riches, 1991). Det kan derfor synes som om det eksisterer en form for universalitet i forhold til krig og konflikt hvor aktører opererer under den militære horisont. Om så er tilfelle kan det dessuten stilles spørsmål om kunnskap om dette er nyttig for fremtidige konflikter og konfliktløsning

1.1 Tema og motivasjon for oppgaven

Noen få minutter før klokken halv fem om ettermiddagen den 19. august 2003, passerte en lastebil inngangspartiet til FN hovedkvarteret i Hotell Canal i Bagdad, svingte inn rundt hotellets nordvestre hjørne og stanset. Presis klokken halv fem detonerte sjåføren i lastebilen rundt ett tonn eksplosiver som lå skjult på lasteplanet (se for øvrig UN, 2003). Detonasjonen raserte store deler av hovedkvarteret og resulterte i 150 skadde og 22 drepte. Kort tid før detonasjonen hadde mine kollegaer og jeg i NPA-EOD-Baghdad¹ forlatt FN hovedkvarteret etter det daglige møtet med FN's Mine Action Unit (MAU) lokalisert i hotellets første etasje. Nærheten til denne hendelsen i tid og rom har siden medført en interesse for å etablere kunnskap om aktørene bak slike handlinger. Invasjonen i Irak startet som en tradisjonell

¹ Norwegian Peoples Aid Explosive Ordnance Disposal Programme. NPA-EOD-Baghdad var et eksplosivrydderteam på 5 personer, finansiert av Utenriksdepartementet og utsendt av Norsk Folkehjelp for å fjerne ammunisjon og eksplosiver fra Bagdad byområde.

invasjon noen måneder tidligere, hvor en koalisjon av staters militærstyrker nedkjempet den invaderte stats militærstyrker, og besatte hovedstaten. Helt i tråd med tradisjonell militær doktrine og tro mot Clausewitz teorier om krigføring. Krigen i Irak opphørte derimot ikke med Baghdads fall. Den endret form hvor den de neste årene skulle øke i brutalitet, dødelighet og omfang. Motstandsgruppene fremsto som løst sammensatte sosiale grupper med stor påvirkningskraft for det videre forløpet i krigen, og kom til å påvirke både behandling og definering av kombattante og ikke-kombattante, og okkupasjons militære tiltak.

Når konflikter tar den form de har i Irak, eller i Afghanistan er risikoen stor for at det etableres, slik general Rupert Smith (2007:3) beskrev, en uunngåelig: *war amongst the people*, hvor aktørenes mål er utydelige, prinsipper om krigens regler svekkes, og hvor alle midler tilsynelatende er tillatt enten det gjelder avhørsteknikker eller selvmordaksjoner.

Da jeg første gang ble utsendt på militært oppdrag til Afghanistan i januar 2002 observerte jeg lite av den type virksomhet jeg her beskriver. Taliban hadde i all hovedsak trukket seg tilbake til fjellområdene mellom Afghanistan og Pakistan, og antall trefninger mellom soldater fra henholdsvis ISAF og Operation Enduring Freedom og Taliban var i all hovedsak begrenset til de ganger hvor man med hensikt oppsøkte antatte tilholdssteder for Taliban². I 2002 var det kun en håndfull bombepåførte³ i ISAF sitt operasjonsområde, og svært få andre direkte angrep fra opprørsgrupper mot ISAF-styrker. Da jeg returnerte til Afghanistan igjen sommeren 2008 opplevde jeg at situasjonen hadde endret seg dramatisk siden 2002. Jeg tjenestegjorde da på Bagram som forbindelsesoffiser ved den amerikanske operasjonsstaben i *Regional Command East, Combined Joint Task Force 101*, med operasjonsområde Øst-Afghanistan. Derfra fikk jeg innblikk i omfanget av opprørvirksomhet i afghanistans østre deler. For soldatene i felt som var postert ved en rekke baser og utposter var bakhold, sporadiske trefninger og veibomber en del av hverdagen. Den 13. juli 2008 skulle derimot bli dagen for ett av de dødeligste angrepene på en amerikansk tropp siden invasjonen i 2001. Ved en såkalt *vehicle patrol base* ved Wanat i Kunar provinsen ble en tropp på 48 soldater fra 173 *Airborne Brigade* angrepet fra en rekke sider av mellom 100-200 opprørere med håndvåpen, håndgranater, *steiner* og skulderavfyrte raketter (RPG⁴). Angrepets omfang var uventet, fienden dukket plutselig opp fra intet, og når kampen var over var 9 amerikanske soldater

² Se for øvrig en utmerket rapportering av en av de større aksjonene forfattet av Sean Naylor (2004).

³ Med uttrykket *bomber* mener jeg i all hovedsak såkalte *Improvised Explosive Devices* (IED), ofte også beskrevet som veibomber, selv om plassering og virkemåte svært ofte vil variere. Jeg vil videre i teksten presisere om jeg mener andre typer bomber, for eksempel *flybomber*.

⁴ Rocket Propelled Grenade

drept og 27 skadet. Det ble antatt at mellom 21 og 52 av opprørerne også ble drept i denne stridskontakten. Flere av soldatene ble i uken etter trefningen intervjuet på sykesengen av militæravisen *Stars & Stripes* (19. juli 2008)⁵ hvor de beskriver den dramatiske situasjonen som scener fra gamle filmer: "... it [villskapen] was crazy ...then the insurgents started chucking rocks ... the whole FOB⁶ was covered in dust and smoke, looking like something out of an old Western movie".

Med unntak av en viss våpenutvikling, kunne dette raidet på utposten i Wanat vært beskrivelser av erfaringer fra britiske kolonisoldater i kamp mot pashtunere, amerikanske soldater i kamp mot siouxindianere, eller *Task Force Rangers* kamp mot Farah Aidids krigere i Mogadishus gater. Kamper hvor motparten kjemper etter helt andre metoder og regler, og av helt andre årsaker en deres vestlige motparter slik som i disse eksemplene, beskrives ofte som irregulære eller asymmetriske. I følge Turney-High (1971) kjemper tradisjonelle krigere uten klart definerte kommandolinjer og avdelinger, gjennom raid avgrenset i mål og varighet. Krigerferdighetene er tilegnet gjennom kulturelle sosialiseringprosesser i samfunn hvor vendetta, feider, hevn, slekt, mot og ære er betydningsfulle praksiser og verdier, og hvor differansen mellom kombattante og ikke-kombattante menn har liten relevans (se også Shultz & Dew, 2006; Simons 1999). I dialogen med min fokusgruppe ble denne karakteristikken av motparten slik de opplevde dem i Afghanistan beskrevet som problematisk:

Det er en veldig usynlig fiende som veldig fort kan gå fra det å være kriger til det å bli en sivilist. Det gjør han på ti sekunder, så er han sivilist, så er han kriger. Veldig vanskelig å si hvem som er fienden. (Personlig kommunikasjon med fokusgruppe 23. oktober 2009)

Soldatene fra Wanat-hendelsen trekker paralleller til gamle westernfilmer, kanskje med 1800-tallets indianerkriger i tankene, hvilket er forståelig siden andre selvopplevde referanser antakelig ikke kan være dekkende for å beskrive hendelsens visuelle uttrykk og mentale inntrykk. Få har beskrevet krigføring i Afghanistan så fargerikt som Winston Churchill. I *The Story of the Malakand Field Force* (1897) beskrives den pathanske motparten med datidens velkjente britiske kolonialistiske etnosentrisme, som individer hvor:

[...]... the ferocity of the Zulu are added the craft of the redskin and the marksmanship of the Boer. The world is presented with that grim spectacle, - the strength of civilisation without its mercy. Every tribesman has a blood feud with his neighbour. Every man's hand is against the other, and all against the

⁵Lydopptak fra dette intervjuet er tilgjengelig fra LiveVideo på: <http://www.livevideo.com/video/1A76BB0CE3CA4C73A5A0F1A9DD3E542C/-it-s-gonna-be-a-bloodbath-.aspx>

⁶ Forward Operating Base

stranger ... the enemy rushed to attack with wild courage and reckless fury. Careless of life, they charged the slender line of defence. Twice they broke through and penetrated the enclosure. They were met by men as bold as they. The fighting became desperate. The general himself hurried from point to point, animating the soldiers and joining in the defence with sword and revolver (Churchill 1897:30).

Churchills beskrivelse av kampene er bemerkelsesverdig lik amerikanernes beskrivelser fra Wanat mer enn hundre år senere, og kan i denne sammenheng stå som et eksempel på militærteoretikeren Carl von Clausewitz påstand om at kriger alltid har sin egen distinktive grammatikk, mens krigens logikk forblir den samme (1997:358). Med dette mener han at selv om krig endres i form, - politisk, organisatorisk, taktisk og teknologisk, forblir krigens natur og innhold den samme. Krig handler fortsatt om kamp, drap og seier (se også Simons, (1999:94). Distinksjonen mellom krigens form og krigens natur bringer meg nærmere min bakgrunn for valg av tema til denne oppgaven. Simons (1999) beskriver hvordan krig og konflikt gjerne har blitt endret i grad, men ikke i type, og at tradisjonelle stammekrigere og deres anerkjente ledere utarbeidet og gjennomførte sine planer til nøyaktig den grad av ferdighet som deres kulturelle forutsetninger, sosiale organisasjon og økonomiske overskudd tillot. Altså på samme måte som moderne militære ledere og soldater planlegger og gjennomfører nåtidens militæroperasjoner. Tradisjonell krigføring reflekterte på langt nær vestens ideer om krigens kunst eller krigens regler. Stamme- og klanledere anvendte sjelden krig som et kaldblodig og kalkulert politisk instrument for å oppnå uttrykte politiske mål, men derimot ofte som middel for erobring, økt prestisje, opprettholdelse av ære, ønske om hevn, og som vendetta eller av andre sosio-psykologiske åraker (Shultz & Dew 2006:5). Tradisjonelle krigerorganisasjoner var som regel løst sammensatt uten formelle avdelinger eller spesialiteter, og normalt ledet av stammens eller klanens ledere. Deres regler i krig var svært annerledes enn vestens regler, både i forhold til oppfatninger om, og behandling av kombattante og ikke-kombattante. I følge Shultz & Dew (2006) eksisterer det et skille mellom soldater og krigere. Når soldater engasjerer krigere, eller omvendt, enten det er i Somalia eller Afghanistan, kreves det en klar forståelse for forskjellene mellom disse to kategoriene av væpnede aktører. Distinksjonen mellom soldater og krigere kan representeres av den militære horisont. Denne distinksjonen, og konsekvensene av den i krig under den militære horisont, vil danne essensen i oppgavens tema.

1.2 Problemstilling

I forbindelse med utarbeidelsen av problemstilling har jeg basert meg på en antakelse om at krig og konflikt under den militære horisont, påvirkes av et samfunns sosiale organisasjon, og

at dette innvirker på de maktmidler som konfliktaktørene gjensidig anvender mot hverandre. Jeg har Afghanistan som fokusområde, og vil benytte Barths analyse fra Swat, samt enkelte av hans kritikeres teorier, for å forklare hvorfor konfliktene i Afghanistan, med få unntak aldri har nådd den militære horisont. Jeg stiller dessuten spørsmål i forhold til hvilken grad krig under den militære horisont bidrar til å segmentere eller transformere etablerte identiteter, fiendebilder og oppfatninger av *de andre* i en konflikt, med spesielt fokus på aktørene på hver side av den militære horisont, - soldater og krigere. Disse spørsmålene kan igjen generere nye spørsmål, men gitt begrensninger på oppgavens lengde, samt et ønske om anvendbarhet, vil jeg først og fremst relatere diskusjonen til utfordringer knyttet til konfliktløsning gjennom militær intervensjon, hvor aktører opererer på hver side av den militære horisont.

Problemstillingene vil derimot kreve utdyping av enkelte begreper forut for den videre analyse og forsøk på å besvare problemstillingene. Begrepene militær horisont, krig, konflikt og vold vil jeg diskutere i kapittel 3 med referanser til Afghanistan. Andre begreper relatert til problemstillingene vil jeg derimot diskutere i de videre kapitler siden de har en mer direkte relevans til analysen.

1.3 Disposisjon og avgrensning

Opgaven har 6 kapitler foruten et engelsk og norsk og forord.

I kapittel 1 innleder jeg med en generell situasjonsbeskrivelse etterfulgt av presentasjon av tema og motivasjon for oppgaven. Dette gjør jeg med referanser til enkelte selvopplevde og observerte hendelser som har vært viktige for utforming av problemstillingene slik de fremkommer i kapittelet.

Kapittel 2 inneholder beskrivelse av oppgavens metodiske design og min metodiske tilnærming og anvendelse av teori, egne observasjoner og bruk av respondenter, samt en kritisk vurdering av de anvendte metoder.

Kapittel 3 inneholder diskusjon av analytiske begreper og hvordan de kan relateres til og anvendes på krig og konflikt i Afghanistan.

I kapittel 4 fokuserer jeg på Afghanistan som operasjonsområde. Jeg anvender de analytiske begrepene jeg har diskutert i kapittel 3, og ser på flere forklaringsmodeller på sosiopolitisk struktur og konflikt i Afghanistan over tre definerte epokeendringer fra det forrige århundre

frem til dagens situasjon for å forklare hvorfor kriger i Afghanistan foregår under den militære horisont..

I kapittel 5 diskuterer jeg gjennom anvendelse av empiri, antropologisk teori og analytiske begreper forhold og relasjoner mellom aktørene som opererer over og under den militære horisont.

Kapittel 6 danner avslutningen på oppgaven, og tar for seg utfordringer knyttet til væpnet konfliktintervensjon og kulturforståelse.

Oppgavens analytiske ramme er i all hovedsak avgrenset til anvendelsen av antropologisk, og til dels sosiologisk teori, siden kjernen i denne oppgaven er relasjoner mellom mennesker og ikke mellom stater. Jeg har forsøkt å benytte en holistisk tilnærming i vurderingen av samspillet mellom kulturelle og sosiale forhold i møtet mellom vestlige intervensjonsstyrker og østlige sivile og krigere, i et geografisk fokusområde begrenset til Afghanistan. Jeg vil allikevel tillate meg å benytte empiri fra andre samfunn der det kan virke til støtte for den kommende analyse og diskusjon.

2 Metode

2.1 Tidligere forskning

Jeg benyttet meg i innledningen av begrepet *den militære horisont* lansert av Turney-High (1973), som beskriver forholdet mellom ”primitive⁷” samfunn, deres kultur, kampmetoder og regler i møte med det moderne Vesten. Begrepet *primitiv* ved klassifisering av samfunn ble utdatert kort etter utgivelsen av Turney-Highs bok. Gluckman benytter for eksempel begrepet *stammesamfunn*, men anerkjenner også begrepene *illitterære* eller *pre-industrielle* (Gluckman, 2009:xv [1965]). Hovedpoenget er at begrepet representerer tradisjonelle acefale samfunn, normalt inndelt i stammer, hvor en sentralmakt mer eller mindre er fraværende. I følge Moore & Sanders (2007) finnes det en rekke ontologiske og epistemologiske tilnæringer til analyse av kulturer, og om kultur skal forstås som sosialt betinget samhandling eller som symbolske systemer av verdier og meninger. Videre eksisterer det en rekke tilnæringer til forståelsen av hvordan individuelle handlinger former sosial organisering og kultursystemer, og hvordan slike systemer og organiseringer igjen former sosiale handlinger (Moore & Sanders 2007:12). Analytiske begreper som makt, krig, konflikt og vold har lenge vært analysert innen sosiologi og antropologi fra forskere som Boas, Malinowski og Mauss, til nåtidige antropologiske perspektiver på sammenhenger mellom konflikt, kultur og sosialt liv, som f.eks av Duijzings, Bourdieu, Barth og Gellner. Antropologisk forskning om emner som vold og krig i moderne tid har gjerne hatt et fokus på krigens ofre og representeres av forskere som Nordstrom, Ferguson, Sluka, og Robben med fler, og hvor Waterson blant annet hevder at målsettingen må være å anvende antropologisk kunnskap for å konfrontere krig og underminere de forhold som opprettholder og viderefører krig (Waterson, 2009: 28).

2.2 Metodisk design

Det metodiske designet for denne oppgaven er i utgangspunktet en generell samfunnsvitenskapelig og sosialantropologisk metode. Rammen for tilnærmingen til denne oppgaven var til å begynne med en studie av kulturelle utfordringer i forhold til norske soldaters møte med mennesker, vennlige og fiendtlige, i Afghanistan. Formulering av problemstilling basert på denne tilnærmingen antok jeg ville bli for generell og for lite

⁷ Jeg vil i det kommende benytte meg av begrepet *tradisjonelle* samfunn og ikke *primitive* i den betydning ordet ble benyttet innen antropologi i begynnelsen av det forrige århundret. Betydningen *tradisjonell* representerer således en tilnærming som er mer statusbasert en evolusjonistisk og refererer til acefale – direkte oversatt ”hodeløse” - samfunn med svak eller ikke-eksisterende sentralmakt..

dekkende for et samfunn preget av krig og konflikt. På bakgrunn av litteraturstudier og fordypning innenfor antropologisk og sosiologisk teori om temaer som konflikt, krig, vold, sosial organisering. samt min andre beordring til Afghanistan, utviklet jeg en smalere problemstilling hvor praktiske og etiske utfordringer relatert til militær virksomhet knyttes nærmere til gruppers sosiokulturelle organisering.

Jeg hadde i startfasen altså et forholdsvis bredt nedslagsfelt og et åpent sinn i valg av litteratur. Dette snevret seg inn underveis i prosessen, og basert på en kombinasjon av faglitteratur og personlige observasjoner og erfaringer fra min siste beordring til Afghanistan, begynte en problemstilling etter hvert å ta form. Det sentrale ved antropologisk metode er feltarbeid med deltakende observasjon. Studiet i konflikt, sikkerhet og flerkulturell forståelse har derimot ikke vært basert på at tradisjonelt feltarbeid skal gjennomføres. Som offiser og beordret til operasjonsområder i utlandet en rekke ganger, har jeg riktignok vært tett på andre kulturer og observert prosesser og relasjoner mellom mennesker i forskjellige kontekster. Like fullt vil opplevelse og erfaringer fra militære utenlandsoperasjoner, i kraft av situasjonen, bære mer preg av deltakelse enn av observasjon. Jeg vil allikevel påstå at mine erfaringer fra Afghanistan og andre steder kan ha empirisk verdi som er anvendbar i forhold til problemstillingene i denne oppgaven.

For ikke utelukkende å basere meg på teori og egne erfaringer har jeg valgt å benytte meg av et utvalg respondenter som har sagt seg villige til å bli intervjuet av meg. Jeg har gjennomført samtaler om relevante tema med en fokusgruppe bestående av tre personer. I tillegg har jeg gjennomført hva jeg vil beskrive som semi-strukturerte dybdeintervjuer med tre andre personer. Med semi-strukturerte intervjuer mener jeg intervjuer hvor jeg, og respondenten, ikke er låst til faste planlagte og forberedte spørsmål, men snarere relevante temaer. Møtene mellom henholdsvis meg og fokusgruppen og respondentene enkeltvis, var derimot klart definert og forstått som intervjusituasjoner som var avgrenset i tid og rom. Inntrykket mitt av anvendelsen av semi-strukturerte intervjuer fremfor strukturerte var at dialogen mellom meg og respondentene fikk en friere flyt, hvor respondentene i stedet for å fokusere på å besvare et konkret spørsmål, kunne fokusere på de temaer vi samtalen om. Temaene ble valgt av meg, og berørte en rekke områder som blant annet: opplevelse av identiteter, etnisitet, observerte og personlig erfarte konfliktsituasjoner, egne og motpartens opptreden i kamphandlinger og kampmetoder, relasjoner til lokalbefolkning, og eventuelle andre opplevde situasjoner og erfaringer.

Alle respondentene ble valgt ut med bakgrunn i at de i løpet av de siste to årene hadde tjenestegjort i Afghanistan. To av respondentene ble identifisert for meg via tredjepart, altså av en annen offiserskollega, de resterende tok jeg kontakt med direkte. En av respondentene hadde arbeidet som mentor for afghanske stabsoffiserer, en annen hadde tilhørt et *Military Observation Team* (MOT), og en tredje hadde tilhørt norsk stab i Meymane. Respondentene i fokusgruppen hadde alle tilhørt kampavdelinger. Respondentene representerer således et godt utvalg av erfaringer fra afghansk generalstabsnivå, via norsk taktisk stab, til operatører i felt. Tjenestestillingene respondentene har hatt i Afghanistan forteller dermed også noe om deres alder og gradsnivå.

Forutsetning for intervjuene har vært at respondentene skal anonymiseres. Jeg er av den formening at dette medvirker til at respondentene føler en større grad av trygghet, og at de dermed kan samtale friere enn om de ikke hadde vært anonymisert. I samtalene mellom respondentene og meg benyttet jeg digital lydopptaker, i tillegg til notater underveis. Notatene ble tatt i stikkordsform, og med angivelse av tidspunkter i forhold til lydopptakene. Jeg vurderte i startfasen å basere meg kun på notater ved intervjuene, men fant ut at det ville bli for omfattende siden intervjuene jeg hadde varte opp mot to timer. Jeg intervjuet dessuten to av respondentene flere ganger. I tillegg vurderte jeg det til at en detaljert notering og samtaleavskrift underveis ville redusere min evne til lytting og oppmerksomhet overfor respondenten. I selve skriveprosessen har kombinasjonen av lydopptak og stikkordsnotater med tidsangivelse vist seg å være svært nyttig og tidsbesparende, og gjort det betydelig enklere å flytte relevante deler av intervjuet for bruk i denne oppgaven. Metoden jeg har benyttet i denne oppgaven gir derimot begrenset rom for ekstern generalisering, eller overførbarhet, utøver oppgavens tematiske innhold og problemstillingenes rammer. En slik generell overførbarhet for så vidt ikke har vært noen målsetting.

Av naturlige årsaker har jeg ikke hatt anledning til å gjennomføre intervju med representanter fra ISAF-soldatenes motparter i Afghanistan. Det finnes derimot tilgjengelig et lite utvalg av intervjuer med representanter fra disse, som er utført av vestlige og pakistanske journalister. Videoopptak og tekst fra enkelte av disse er tilgjengelige på internett. Jeg har anvendt utdrag fra enkelte av videointervjuene der det har vært relevant, men med varsomhet.

Underveis i oppgaveprosessen har jeg nærmest hatt daglige samtaler med mine arbeidskollegaer om temaer som er relevante for denne oppgaven, og ofte samsvarer mine kollegaers ideer og vurderinger omkring disse temaene med mine. Dette forteller kanskje mer

om militære arbeidsplassers mentale konformitet enn det gjør om berettigelsen av mine analyser, men i prosessen forut for og underveis i denne oppgaven har det vært svært nyttig for meg å diskutere løst og fast om relevante temaer og problemstillinger med kollegaer.

For teknisk format, kildehenvisninger og litteraturliste har jeg benyttet APA-metoden.

2.3 Kritikk av metode

En av utfordringene i forhold til gjennomføring av intervjuer er i følge Davies (2008) at det innebærer en viss risiko for at selve intervjusituasjonen, og relasjonen mellom intervjuer og respondent, innebærer en form for gjensidig meningsproduksjon av den sosiale virkelighet. Bruk av flere respondenter, og av respondenter fra forskjellige miljøer, samt kritisk analyse av de innsamlede data fra intervjuet kan redusere denne risikoen. Intervjuer representerer dessuten innsamling av data gjennom diskurs, og hvor det som sies i større eller mindre grad gjenspeiler hvordan respondentene ønsker å fremstille seg selv. Selvrepresentasjon innebærer således i følge Fangen (2008) en allmennmenneskelig tendens for respondentene til å sile ut det som fortelles og til tider å idyllisere eller svartmale fortiden. Jeg har i intervjuprosessen etterspurt negative og positive erfaringer, og forsøkt å få frem konkrete detaljer om forskjellige hendelsesforløp og episoder. Respondentenes opplevelse representerer subjektive erfaringer og personlige tolkninger av disse erfaringene, samt deres personlige grunner og legitimering av egne handlemåter i forskjellige situasjoner. Alle mine respondenter er derimot erfarne offiserer, noen med flere utenlandsoperasjoner bak seg, og jeg registrerte ikke på noen måte at respondentene utviste behov for selvhevdelse i egne beskrivelser av opplevde hendelser. En risiko ved intervjusituasjoner er at jeg ved mine spørsmål leder respondenten til å svare i tråd med mine forhåndsoppfatninger. Dette har jeg vært bevisst på og forsøkt å unngå. En annen utfordring i forhold til data innsamlet ved intervjuer er anvendelsen av dataene. Det er forholdsvis enkelt å anvende intervjuer som bekreftelser og forsterkninger i analyser. Jeg har forsøkt å være varsom med å anvende verbale utsagn som mer verdifull eller bedre enn annen empiri, og min bruk av sitater representerer således ingen rangering av empiriske data.

Min anvendelse av utdrag fra respondentenes og fokusgruppens beskrivelser, og koblingene mellom empiri og utvalgt faglitteratur påvirker naturlig nok analysen og oppgaven som sådan. Kombinasjonen av empiri og teori, samt analyser basert på dette kan også medføre forskjeller i anvendelsen av hva Geertz beskriver som erfaringsnære og erfaringsfjerne begreper, og forskjeller på annen og tredjegrads fortolkninger (Geertz, 1973:15). Mitt valg av faglitteratur

påvirkes både av litteraturens faktiske tilgjengelighet, men også av min personlige seleksjon av hva jeg anser som relevant litteratur. Andre vil derfor kanskje ha benyttet seg av annen litteratur.

Ingen av mine respondenter er kvinner. Dette skyldes ikke et bevisst valg, men var snarere et resultat av tilgjengeligheten på respondenter som hadde den bakgrunn jeg var ute etter, og den tid respondentene hadde tilgjengelig for å delta på intervjuene. Det er derfor uvisst om kjønn ville hatt betydning i forhold drøftingene i oppgaven.

Blank side

3 Afghanistan og anvendelse av begreper

[...]...since you know as well as we do that right, as the world goes, is only a question between equals in power, while the strong do what they can and the weak suffer what they must. Athenerne til Melianerne (Thukydides i Reichberg, Syse, Begby 2006:13).

3.1 Den militære horisont

I 1949 lanserte antropologen Turney-High begrepet den militære horisont. Basert på hans feltarbeid blant indianerstammer i USA, og på analyser av voldelige trefninger mellom henholdsvis settlere, amerikanske soldater og indianere, utviklet han forklaringsmodeller for det han beskrev som *primitiv* krig og sann krig. Skillelinjen mellom disse krigføringmåtene kalte han den militære horisont. Han hadde derimot ikke en ren evolusjonistisk tilnærming til dette skillet, og hevdet at det helt fra antikken av hadde eksistert en rekke samfunn som hadde etablert militære kapasiteter over den militære horisont, og at oppnåelse av denne kapasiteten korresponderte med utviklingen av teknologiske og økonomiske strukturer.

Denne tilnærmingen synes riktignok å være noe evolusjonistisk i form, men selv hevder Turney-High at dette ikke er tilfelle. Den militære horisont avhenger i følge Turney-High ikke av våpnenes tilstrekkelighet eller egenskaper, men av samarbeid, organisasjon og kommandoapparat. Det er derfor ikke tilstrekkelig å inneha kapasitet til taktiske forflytninger, men disse må dessuten være en komponent i en større kampanje av en viss varighet. Han hevder derfor at sporadiske raid ikke tilhører krig mer enn moderne kriminalitet gjør. Turney-High definerer fem kriterier som er nødvendig for å operere over den militære horisont (Turney-High, 1971:30):

- 1) Taktiske operasjoner
- 2) Entydig kommando-kontroll
- 3) Evne til å gjennomføre kampanjer for reduksjon av fiendtlig motstand om det første slaget feiler. Dette utelukker raid siden det krever mer selvdisciplin og sosial organisering.
- 4) Tydelig motivasjon. Krigen må være basert på gruppemotivasjon fremfor individuelle rasjonaler, eller begrunnelser basert på slektskap. Krigen er et politisk redskap og inkluderer dermed ikke feider.
- 5) Tilstrekkelig logistikkapparat.

Turney-High beskriver dessuten at differansen mellom det å kunne utkommandere soldater til en lengre kampanje, i motsetning til å anmode om støtte og oppslutning for krigføring, etablerer den militære horisont og skillet mellom soldater og krigere. Krigere velger selv om

de vil delta i kamper og hvor lenge de vil delta. Valgene er rasjonelt basert og fundert i mulige personlige gevinster, krigsbytte eller ære. I tillegg beskriver Turney-High at et distinkt skille mellom *primitiv* krig og sann krig over og under den militære horisont er: "... *the sociological invention of the civilian as separate from the fighting forces*" (Turney-High, 1971:263).

Uavhengig av militær horisont, kan derimot kategorien sivil som illegitime mål opphøre ved total krig, som under den andre verdenskrig, eller når aktører over den militære horisont, normalt vestlige, forsøker å nedkjempe aktører under den militære horisont, normalt mot tradisjonelle acefale samfunn. Evne til demonisering av motparten avgrenses derimot ikke av den militære horisont, noe Turney-High beskriver ved å sitere General Sheridan fra den amerikanske borgerkrigen og kampene mot sørstatenes sivile geriljastyrker: "... *the people must be left with nothing but their eyes to weep over the war*" (Turney-High, 1971:265).

En gerilja kan ikke overleve uten sivilbefolkningens direkte eller indirekte støtte. En angripende stats militære styrker er derimot ikke avhengig av denne støtten. I kamp med ikke-statlige aktører under den militære horisont har befolkningen i Afghanistan erfart dette siden den første anglo-afganske krig på 1800-tallet. Johansen (1997) siterer en leder for de britiske invasjonstyrkene som i 1859 hevdet at:

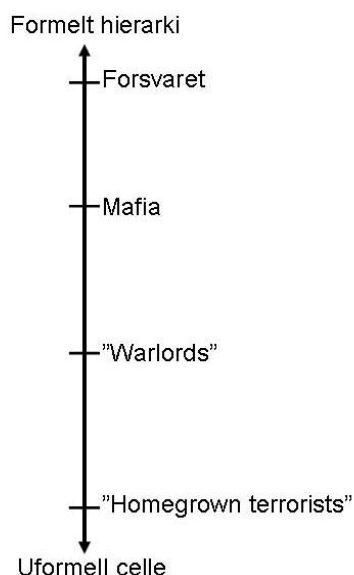
[...] to carry destruction into the home of some hundred families because with savage tribes to whom there is no right but might, the only course open as regards to humanity as well as polity, is to make all suffer ... the answer is that savages cannot be met and checked by civilized warfare, and to spare their houses and crops would be to leave them unpunished and, therefore, unrestrained. In short, civilized warfare is inapplicable (Johansen, 1997:57).

Utsagnet fra representanten for britisk kolonimakt i Afghanistan kan stå som et eksempel på en moderne versjon av Thukydides melianske dialog, selv om melianerne her, i dette tilfellet pashtunske stammekrigere, ikke ble knust av britisk kolonimakt.

Ideen om total og overveldende seier representerer i følge Whitehead (2000) en gammel vestlig militær tradisjon for krigføring, reflektert også gjennom det napolitanske paradigme og Clausewitz doktrine, som avviker fra de fleste andre tradisjonelle kulturers praksiser for krigføring (Whitehead, 2000:835). Drapshandlinger i krig, og behandling av døde og sårede fiender, kan representere kulturelle tradisjoner og ritualer, av symbolsk og religiøs betydning. Om slike handlinger løsriveres fra deres emiske signifikans kan de for en motpart fremstå som rent barbari og uttrykk for kulturelt betinget bellicisme. Dette kan igjen produsere stereotypiske fiendebilder hvor motpartens maktanvendelse sees på som barbarisk,

forræderisk og feig. Hans måte å føre krig på ekskluderer ham dermed fra krigens regler slik at "... *civilized warfare is inapplicable*", som den britiske offiseren uttrykte i 1859.

Turney-Highs anvendelse av den militære horisont som analytisk begrep må sees i lys av den tidsepoke det ble introdusert i, og den empiri som ble benyttet i anvendelsen av begrepet. Etter den kalde krigens opphør har både det akademiske og politiske fokus i større grad blitt rettet mot intrastatlige konflikter, ikke-statlige væpnede aktører og organisasjoner, og deres metoder. Dette har igjen aktualisert Turney-Highs begrep fra 1949 som anvendbart på moderne konflikter og deres aktører (se for øvrig Whitehead, 2000; Schultz & Dew, 2006; Harpviken, 1997; Bowden, 2007; Simons, 1997; Dennen, 1995). En ny tilnærming til begrepet den militære horisont anvender dette på ikke-statlige væpnede aktører, som utfører vold gjennom lokal undertrykkelse og kriminalitet, terroraksjoner og opprørsvirksomhet. Aktørene under den militære horisont har kun evne til taktiske operasjoner, og selv om disse kan være en del av en plan om oppnåelse av strategiske mål, vil de ikke ha organisatorisk kraft til å iverksette disse. Den militære horisont representerer dessuten en skillelinje mellom tradisjonelle krigere og konvensjonelle soldater, og forteller om graden av organisering og organisatorisk kontroll over aktørene.

Dette kan uttrykkes som to organisatoriske ytterpunkter representert av formell hierarkisk organisering på den ene siden, og av uformell cellestruktur på den andre. For Turney-High ville ytterpunktene vært representert av den amerikanske statens militære styrker på den ene side, og av amerikanske sletteindianere på den andre. Figuren representerer kun en illustrasjon av Turney-Highs begrep tilpasset samtidens aktører. Ytterpunktene er i figuren illustrert ved Forsvaret og ved såkalte hjemmeavlede terrorister, som for eksempel aktørene som gjennomførte bombeaksjonene i London 7. juli 2005. Den militære horisont kan etableres et sted mellom de illustrerte ytterpunktene.

Den militære horisont som skiller soldater fra krigere, og graden av deres organisering, kan også innvirke på aktørenes voldshandlinger. Sterk formell hierarkisk organisasjon medfører at

vold i større grad kan reguleres av organisasjonens ledere slik at voldens resultater og effekter underbygger de strategiske målsetninger.

3.2 Vold

Kulturelle systemers klassifisering og praksis er i følge Whitehead (2000) nøkkelen til å forstå hvordan voldelige handlinger gjennomføres, siden voldshandlinger er kulturelle handlinger. Som et resultat av dette er måten mennesker i krig blir drept eller lemlestet på verken arbitrære, tilfeldige eller rene instrumentelle handlinger. Videre hevder Whitehead at den kulturelle tilskrivelsen av voldelige handlinger varierer både kulturelt og historisk, og at det ikke er åpenbart hvordan denne variasjonen påvirker våre oppfatninger om andre, hvordan den påvirker voldelige handlingers form, og hvordan den påvirker hvordan vold kan defineres basert på kulturelle praksiser. Gjennom kulturelle praksiser og tradisjonelle verdier kan visse typer vold vurderes som legitime, for eksempel ved feider, blodhevn og æresdrap, selv om slike institusjoner og vigilantisme ikke er ansett som legal virksomhet av staten forøvrig. (Whithead, 2000:836).

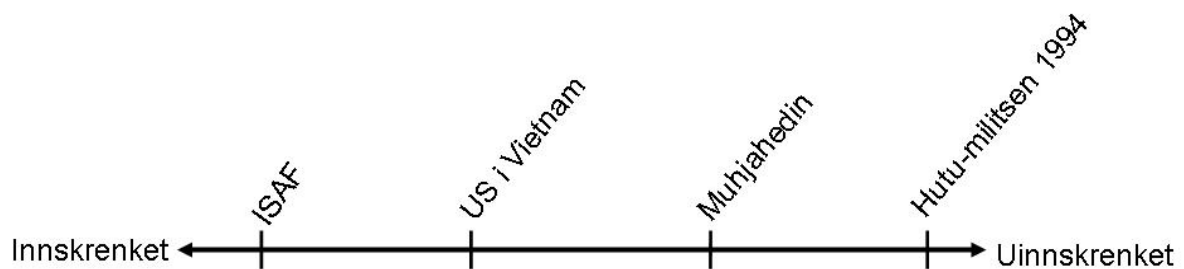
Når norske styrker i Afghanistan observerer en afghansk mann som tilsynelatende mishandler sin ektefelle kan dette medføre en etisk utfordring for soldatene. De kan for eksempel velge å stanse mishandlingen ved å bruke egne maktmidler, de kan tilkalle lokalt politi, eller de kan ignorere hendelsen. Den valgte handlemåte vil ha konsekvenser, som for soldatene i øyeblikket kan være problematiske å se rekkevidden av. Lindholm (1981) hevder at relasjoner mellom mennesker på landsbygda og i de tradisjonelle stammeområdene i Afghanistan i stor grad er strukturert gjennom forskjellige grader av vold. Særlig er dette gjeldende innad i familien i forholdet mellom ektefeller, hvor det pågår en kontinuerlig maktkamp om dominans. Kvinner søker å opprettholde sin slekts ære og kontrollen i hjemmet. For menn vil deres ære avhenge av graden av kontroll de kan utøve overfor sin ektefelle (Lindholm, 1981:148). Kvinner kan ikke skille seg og må ty til andre midler i denne maktkampen. Hennes våpen er hva Bourdieu beskrev som svake våpen, list, magi, gift og andre fordekte midler. Menn har i dette samfunnet anledning til å straffe ektefeller gjennom utøvelse av vold. Denne volden må derimot balanseres, for om ektefellen omkommer, vil hun bli hevet av egen slekt. Institusjonen blodhevn fungerer som en regulerende mekanisme både for feider og for graden av vold mellom menn og ektefeller. Kvinner i slike samfunn forvalter på mange måter mannes ære gjennom sine handlinger. Om hun er promiskuøs går dette utover mannes ære, men dette er et farlig spill siden både hennes egen patriline og ektefellen kan komme til

å ta livet av henne (Lindholm, 1981:148). Bourdieu (2004) har beskrevet kjønnsdominans som den paradigmatisk form for symbolsk vold. Symbolsk vold innebærer en implisitt aksept av dominansforhold som uttrykkes gjennom sosial organisering i tid og rom og gjennom kjønnsdeling av arbeid, i tillegg til kognitive strukturer innprentet i kropp og bevissthet. Objektive strukturer bekrefter de kognitive gjennom arrangerte ekteskap og av at unge jenter forhindres fra skolegang. (Bourdieu & Wacquant, 2004:273; Bourdieu, 2000). Dette uttrykkes spesielt av talibans omfattende ødeleggelse av pikeskoler. Abu-Lughod beskriver (2002) at det eksisterer en differanse mellom aksept av forskjeller og kulturrelativisme. I artikkelen "*Do muslim women need saving?*" spør hun om kvinnefrigjøring i Afghanistan gjennom bruk av væpnet makt av fremmede soldater i det hele tatt er rasjonelt, og i så fall hvilke nye typer vold vil bli resultatet av slik inngripen. Abu-Lughod foreslår to tilnærminger til den symbolske og instrumentelle vold som kvinner i Afghanistan utsettes for, og i stedet for å "redde" kvinnene, med den nye type vold det vil medføre, foreslår hun: "... *working with them in situations that we recognize as always subject to historical transformation, and considering our own larger responsibilities to address the forms of global injustice*" (Abu-Lughod, 2002:783).

Mishandlingen som de norske soldatene observerte er altså ikke et resultat av talibanstyre, ren ondskap eller islamsk begrunnede praksiser, men årelange tradisjoner fra landsbyområdene, og som Taliban forsøkte å innføre i de større byene. Volden er derimot ikke ubegrenset men regulert av tradisjonelle institusjoner og anses nødvendigvis ikke som illegitim i landsby- og stammeområdene.

Riches (1986) har utviklet en dynamisk triangulær modell for å forklare de kommunikative og symbolske betydninger som uttrykkes gjennom vold, hvor volden kan forstås ut fra perspektivene til henholdsvis utøver, offer og observatør. Han beskriver vold leksikalsk som: "... *physical hurt of contested legitimacy*" (Riches, 1991:292), og anvender begrepet for å fange de distinktive situasjonelle erfaringene ved fysisk skadelig oppførsel. Han utelater dermed de former for vold som påføres gjennom et samfunns sosiale strukturer og sosialiseringprosesser, som for eksempel symbolsk vold. Utøveren vil i følge Riches legitimere voldshandlingen som en strategisk forkjøpshandling, mens offeret vil anse handlingen som illegitim eller ulovlig. Observatøren kan ha varierende fortolkninger av volden, avhengig av om perspektivet er rent instrumentelt i forhold til voldshandlingen, eller om volden tillegges en symbolsk mening. Angrep og selvmordsaksjoner mot for eksempel ISAF, internasjonale organisasjoner og regjeringsfasiliteter, demonstrerer svakhet nettopp der

hvor regjeringen ønsker å fremstå som sterkest. Slike aksjoner demonstrerer for sponsorer og omverdenen at aktørene under den militære horisont besitter evner og kapasiteter som overgår en regjeringens evne til å beskytte samfunnet. Den type vold som terroraksjoner representerer fremstår som ubegrenset og uinnskrenket i form, er normalt ikke rettet mot spesielle individer, og er som oftest motivert av tiltenkte symbolske effekter fremfor instrumentelle. Voldens symbolske dimensjon kan i følge Schröder & Schmidt (2005) slå tilbake på utøverne av vold og gjøre den omstridt selv blant voldsutøvernes støttespillere. Symbolsk lemlestelse av døde fiender, og rituell halshugging av fanger har slått tilbake mot opprørere både i Irak og Afghanistan, både på grunn av manglende forståelse for symbolismen i handlingen og som følge av handlingens grusomhetsfaktor. I følge Ferguson kan voldshandlinger både reflektere og akselerere erfaringer om samfunnet som et uferdig prosjekt, som noe som skal etableres, hvilket kan medføre en selv-legitimering av vold (Ferguson, 1991:5). Under den militære horisont representerer bilbomber og selvmordsbombere aktørenes masseødeleggelsesvåpen. Slike våpen anvendes i stor skala og medfører store tap blant ikke-kombattante i samfunnet. Den militære horisont kan representere sentrum av ytterpunktene mellom innskrenket vold underlagt restriksjoner, og uinnskrenket vold uten restriksjoner.

Figuren viser kun i hvilken grad aktørenes vold er underlagt visse former for regler av autoriteter andre enn utøverne selv, og beskriver ikke grad- eller voldsfrekvens. En laserstyrt flybombe har nøyaktig det samme drapspotensial som en bilbombe. Om begge settes av på et marked kan den instrumentelle effekt være tilnærmet lik, mens den symbolske effekten være dramatisk forskjellig. I følge Turney-High representerte ikke den militære horisont en skillelinje for graden av maktanvendelse, eller for voldens omfang og instrumentelle uttrykk. Regulering av vold i krig kan i acefale samfunn være basert på tradisjonelle verdier og normer, hvor brudd på disse sanksjoneres gjennom tap av ære og anseelse. Krigens logikk, og dens evne til å endre etablerte sosiale organisasjoner og institusjoner, kan medføre at reguleringen av vold i krig over tid formes av andre verdier og normer enn de tradisjonelle.

3.3 Krig – forståelse og praksis

Krig og konflikt er komplekse begreper. Teorier om emnet har forstått krig som institusjon (Simons 1999), som aggressiv konkurranse mellom to eller flere grupper (Ferguson, 2009), som uttrykk for nasjonalisme og anvendt som et politisk instrument (Malinowski, 1941), eller fra prøyssisk militærteori som videreføringen av politikk med andre midler, for gjennom voldshandlinger å påføre fienden ens vilje (Clausewitz, 1997), Thomas Hobbes og hans normative refleksjoner om krig, beskriver krig som en menneskelig naturtilstand, i samme grad som han beskriver krig som faktiske hendelser av væpnet konflikt. I det klassiske verket *Leviathan* omtaler han tre årsaker til denne *status hostilis*: “... so that in the nature of man, we find three principal causes of quarrel. First, Competition; Secondly, Diffidence; Thirdly, Glory. The first, maketh men invade for Gain; the second for Safety; and the third, for Reputation” Hobbes hevder dessuten at den første årsaken til konflikt anvender vold som middel for å gjøre seg til herre over mennesker, den andre for å forsvare dem og den tredje som: “... trifles, as a word, a smile, a different opinion, and any other signe of undervalue, either directed in their persons ... their kindred, their Friends, their Nation” (Hobbes, 2006:445). Der hvor Hobbes beskriver krig som en naturtilstand drevet av individuell konkurranse, mistenksomhet, mistillit og jakt på ære og makt beskriver Rousseau krig som:

[...]...not a relation between men, but between states; in war individuals are enemies wholly by chance, not as men, not even as citizens, but only as soldiers; not as members of their country, but only as its defenders. In a word, a state can have as an enemy only another state, not men, because there can be no real relation between things possessing different intrinsic natures Rousseau 1998:11 [1762]).

Denne distinksjonen mellom Hobbes og Rousseau kan sies å ha dominert den akademiske tilnærmingen til begrepet krig. Der hvor Hobbes fokuserer på naturtilstanden mellom mennesker, fokuserer Rousseau på relasjonen mellom stater, og trekker med det suverenitetsprinsippet inn i diskusjonen. Konseptualiseringen av krig som sosiopolitisk eller juridisk fenomen vil derfor innebære at det første omhandler relasjoner mellom stammer, etniske grupper eller stater, hvorpå det andre derimot representerer, i moderne tid, en folkerettslig juridisk tilstand mellom stater. Konsekvensene av dette er ikke ubetydelige eller uten paradokser, siden norske soldater i praksis utfører krigshandlinger i en stat mot aktører vi juridisk sett ikke er i krig med. Vurderingen av forholdet mellom krig eller fred og den subjektive opplevelsen av situasjonen kan dessuten relateres til frekvensen av voldshandlinger, og som en av mine respondenter erfarte som mentor for den afghanske hærledelsen:

Noe de faktisk forsøkte å få RC Nord⁸ til å forstå var det at for oss [afghanerne] er det dere kaller krig... det er fred for oss nå. For dem så er det politiet de yter støtte til. Siden det var fred i landet så var det politiets ansvar. Det var ikke krig i Nord-Afghanistan... i øst og sør var de villig til å innrømme at der var det nok krigstilstander. Men i nord var det fred, de hadde aldri hatt det så fredelig som de hadde det nå (Personlig kommunikasjon med respondent 22. oktober 2009).

Denne uttalelsen representerer et skille mellom hva den afghanske hærledelsen i Nord-Afghanistan opplever som krig, og hvordan situasjonen oppleves av ISAFs kommando i nord, og antakelig også av ISAF soldatene i regionen. Afghanerne i nord sine historiske erfaringer av krig, både fra den sovjetiske invasjonsperioden og senere, da Taliban kjempet for å ta Mazar-E-Sharif i nord, og da de igjen i 2001 ble slått tilbake av Nordalliansen, kunne oppleves som mer voldsomme og usikre enn dagens situasjon. For vestlige soldater som i løpet av noen timers reise kan komme fra en flyplasskafé i Berlin eller Oslo til et pansret kjøretøy i Afghanistan, kan persepsjonen av fare og risiko avvike sterkt fra afghanernes persepsjon av det samme. Dette kan igjen påvirke ISAF-soldatenes handlemåter i forhold til identifisering og behandling av deres uuniformerte potensielle fiender. Eller som min en av mine respondenter fortalte:

X [afghansk offiser] sa det flere ganger i møte med RC Nord at dere må ikke opptre som om det er krig ... de fleste mennesker her er ufarlige. Hvis dere opptre som om alle er farlige ja så blir de det etter hvert. Dette hadde han skjönt, hvordan dette virket (Personlig kommunikasjon med respondent 22. oktober 2009).

I følge Harpviken (2009) vil mennesker i krig og konfliktsituasjoner i vurderingen av om de skal flykte eller bli værende, hovedsakelig basere sine valg på egen sikkerhet. Avveiningen vil basere seg på risikoen for seg og sine ved å bli værende, kontra risikoen forbundet med å flykte eller emigrere. Når statsmakten, eller dens allierte, ikke makter å beskytte befolkningen, enten fordi den ikke har kapasitet, eller selv er blitt en kilde til usikkerhet kan dette påvirke samfunnets sosiale struktur, og de sosiale nettverksallianser på mikronivå.

I Afghanistan, hvor staten og ISAF er aktører i konflikten, må befolkningen søke beskyttelse hos den av partene som kontrollerer området de oppholder seg i, eller søke beskyttelse i uformelle sosiale nettverk. Slike nettverk kan i følge Harpviken kan bestå av eksisterende sosiale grupper, eller nye grupper uten tradisjonelle sosiale bånd. De kan være nøytrale i forhold til den væpnete konflikten eller de kan være koblet til militære styrker eller politiske grupper som er engasjert i konflikten (Harpviken, 2009:21). Risikoen ved å behandle alle i en

⁸ Regional Command North. ISAF regionale kommando i Nord-Afghanistan. Tilsvarende regionale kommander

befolkning som potensielle fiender kan derfor, slik min respondent beskriver, bli en selvoppfyllende affære hvor allianser inngås med den gruppe som kan tilby mest sikkerhet.

Opplevelsen av krig der det forekommer åpne krigshandlinger, vil antakelig både for de kjempende parter og for sivilbefolkningen være høyst reell og uavhengig av rene formaljuridiske forhold mellom stater eller mellom statlige etater som politi og forsvar. Fraværet av en folkerettslig juridisk tilstand av krig kan dessuten i følge Bowden (2007) medføre at kjempende aktører havner *in limbo* mellom statuser som kriminelle eller som *iustus hostis*, legitime kombattante. I dette juridiske ingenmannsland vil dermed fangene i Camp Delta på Guantanamo Bay befinne seg fratatt de juridiske rettigheter som normalt innvilges krigsfanger.

I en mer kvantitativ tilnærming til krigsbegrepet har krig ofte blitt definert som konflikt med mer enn 1000 drepte i løpet av ett år. Deutsch & Senghaas (1973) definerer krig som en tilstand som resulterer i minst 1000 årlige drepte i kamphandlinger, at krigen har vært planlagt, at den opprettholdes av en større sosial organisasjon, og at den innehar legitimitet fra en etablert politisk ledelse slik at større voldshandlinger anses som plikt og ikke kriminalitet. Denne definisjonen og dens krav til tallfestet dødelighet utfordrer derimot defineringen av mer tradisjonelle stammekriger og kriger hvor fiender i tradisjonelle samfunn møttes til én avgjørende kamp (Dennen 1995). Jeg finner, i likhet med Dennen, en kvantitativ tilnærming til krig lite anvendbar siden den stiller for store begrensninger. Antropologen Otterbein (2009) har i en årrekke spesialisert seg på forskning om krig og krigføring. Han definerer krig som "*armed combat between political communities*". Politisk samfunn definerer han som en suveren politisk enhet, ofte men ikke alltid en stat, hvor medlemskap baseres på opphold innenfor et felles landområde, og hvor en leder eller ledere kunngjør gruppebeslutninger (Otterbein, 2009:37-38). Denne definisjonen inkluderer dermed både sentraliserte og desentraliserte politiske systemer. En annen og forholdsvis lik definisjon beskriver krig som "*...organized, purposeful group action, directed against another group that may or may not be organized for similar action, involving the actual or potential application of lethal force*" (Ferguson, 1984:5). Dessuten definerer Turney-High krig som "*... violent action or the threat thereof by one social system against another*" (Turney-High, 1971:31). Vi kan dermed ut fra disse definisjonene konkludere med at krig er: 1) vold, eller trussel om vold 2) mellom

er etablert for hovedstaden Kabul, og for Øst, Sør, og Vest-Afghanistan

politiske samfunn 3) hvor minst en av aktørene har kapasitet til å organisere seg for dette formålet.

Otterbein (2009) skiller dessuten mellom intern og ekstern krig. Intern krig defineres som krig mellom politiske samfunn innad i en kultur, og ekstern som krig mellom politiske samfunn som er kulturelt forskjellige. Otterbein beskriver at det som skiller kulturer i denne konteksten er språk og geografisk atskillelse. Duijzings mener derimot at fokus på språk, som normalt innebærer felles etnisitet, virker for begrensende siden det stiller andre viktige ikke-etniske kriterier i bakgrunnen i forståelsen av mekanismer i krig. For eksempel stammetilhørighet, religion, klasse og rurale versus urbane motsetninger. (Duijzings, 2000:19). Otterbeins skille mellom intern og ekstern krig er derimot relevant for den videre diskusjonen og min anvendelse av begrepet den militære horisont. I en krig mellom to politiske samfunn tilhørende samme kultur, vil det høyst sannsynlig være et noenlunde samsvar mellom den militære organisering eller kamporganisasjonene til partene. Tilsvarende vil det sannsynligvis være en viss grad av teknologisk samsvar mellom de anvendte våpen, mellom de taktikker som benyttes, og mellom andre komponenter i krigføringen.

I krig mellom politiske samfunn fra forskjellige kulturer kan partenes organisering, våpen og taktikker ofte være svært forskjellig (Otterbein, 2009:39). Denne asymmetrien fremstår ikke utelukkende i egenskap av våpensystemer og organisering, men også av partenes oppfatninger om krigens formål. Kulturelle forskjeller kan dessuten medføre forskjellige oppfatninger om berettigelse og legitimitet, hva krig betyr og innebærer, hvordan kamper gjennomføres, hvordan fanger og sivile skal behandles, og hvordan og hva som skal til for å avslutte krigen.

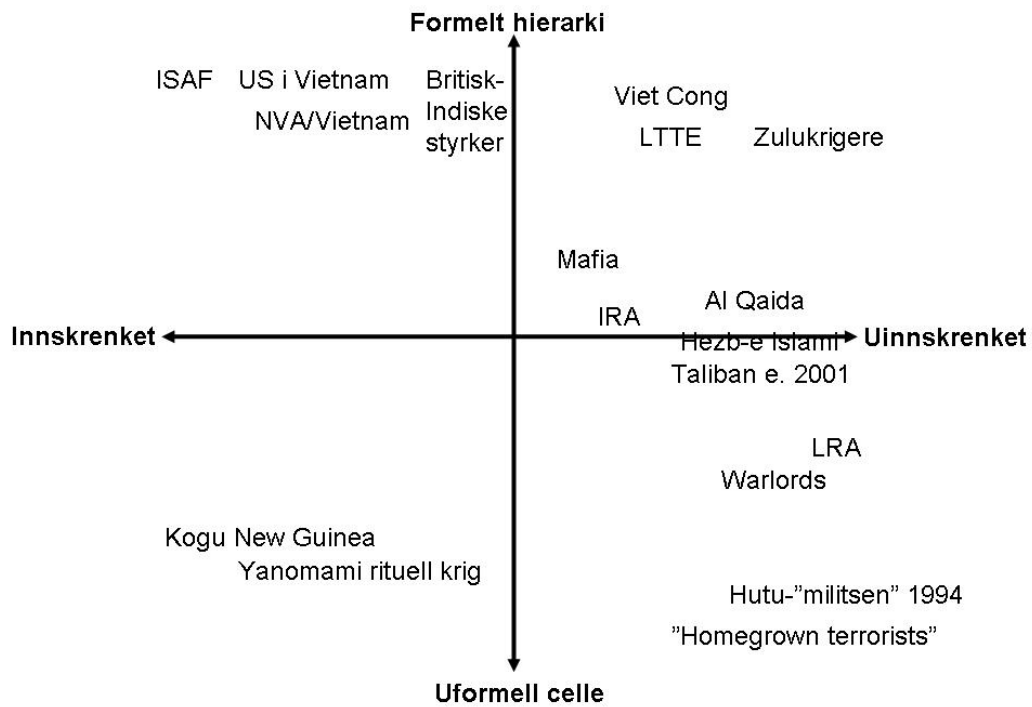
3.4 Sosial organisering og kampgrupper

I følge Turney-high var det kun tilstedeværelsen av Britiske kolonistyrker i Sør-Afrika som forhindret regionen fra å bli et zulurike. Zulukongen Shaka var uovertruffen i militær organisering, taktisk utnyttelse av asymmetri og angrep i halvmåneformasjoner, og opprettholdelse av kommando-kontroll over sine styrker. Organiseringen var strengt hierarkisk hvor zulukongens stab fungerte som sjefer over regimenter, med underlagte bataljonssjefer og kompanisjefer. (Gluckman, 2006). Sosialiseringen for krig ble gjennomført med tre måneders årlig militærtjeneste for alle kampdyktige menn. I krigskampanjer ble enhetene understøttet av tropper med barn som bar mat og vann til krigerne. Disiplineringen var basert på et system av straff og belønning. Som hos spartanerne ble zulukrigere som returnerte etter kamp uten skjold drept av eldre krigere. Den samme skjebne ventet dem som

trakk seg tilbake i kamp, samt dem som ankom sist ved en mobilisering. Shaka utnyttet og manipulerte oppfatninger om tradisjonelle slektskapsbånd og genealogi, og knyttet på denne måten eksterne acefale klaner til zulustammen i et patron-klient forhold. På denne måten kunne han etablere en hær på opptil 50 000 mann, godt over den militære horisont, og slo britiske styrker i en rekke slag (Turney-High, 1971). Asymmetrien i våpenteknologi virker ofte avgjørende i kamp over den militære horisont. Zulukrigerne, som gjennom sin moderne kamporganisasjon og uregulerte voldsbruk hadde desimert andre afrikanske stammer, måtte til slutt gi tapt for moderne britiske våpen. Nuerne, som kjempet under den militære horisont med tradisjonelle bakhold og geriljatakter, holdt stand vesentlig lengre (Kurts, 2001:146).

Bailey (2001a; 2001b) beskriver en pussig komparasjon mellom den politiske manøvreringen til mafiaorganisasjonen *cosa nostra* og pashtunere. Han ser likheter i hvordan aktørenes handlinger medfører uintenderte regulariteter i form av lederes suksesjon, og sammenhengen mellom krig og endring av lederskap hos motpartens ”familie”. Bailey strekker seg langt i å unnskylde denne sammenligningen, men hevder å se likheter mellom mafialedere og pashtunske høvdingers politiske handlinger, og deres politiske organisering. (Bailey, 2001b:21). Gjennom *omerta*, det å sverge evig troskap til *en* mafiafamilie, eksisterer det intet rom for en støttespiller, eller mafia *soldato*, til å gjennomføre individuelle politiske manøvreringer som i Swat. I så fall ikke uten betydelig risiko.

Andre enn Bailey trekker også slike paralleller. Johnson & English sammenligner Taliban og IRA ved at begge representerer etno-religiøs nasjonalisme, at begge benytter seg av geriljatakter og terrorisme. Andre paralleller som trekkes er at begge parter mottar midler og finansiell støtte fra tredjeparter, at begge ønsker å fremprovosere statlige overgrep, og at Taliban sannsynligvis vil fragmenteres slik som IRA om de inngår forhandlinger (Johnson & English, 2008). Slike sammenligninger kan være interessante i forhold til den militære horisont. Både IRA, Al-Qaida og den italienske mafiaen har representative ledere og en hierarkisk struktur. De utøver derimot direkte kommando kun over et fåtall personer, og er i ”krig” avhengig av betydelig tilførsel av personell for å gjennomføre aksjoner. Slikt personell deltar basert på en viss grad av frivillighet. Organisatorisk kan slike organisasjoner klassifiseres til å bevege seg over den militære horisont, slik skissen illustrerer:

Skissen er kun en illustrasjon av forholdet mellom organisasjonsstruktur og graden av restriksjon for utøvelse av vold. Den militære horisont kan i denne sammenheng rent figurativt antas å korrelere med den horisontale aksene. Organisasjoner som den italienske Mafia, Al-Qaida og IRA kan gjennom sin hierarkiske militærliknende struktur etableres over den militære horisont, hvor regulering av maktanvendelse kontrolleres av organisasjonens ledere basert på ledelsens strategi.

4 Afghanistan – tilbake til fremtiden

“We are content with discord, we are content with alarms, we are content with blood...we will never be content with a master.” Eldre pashtuner til britisk offiser i 1809 (Johansen, 1997:57).

I dette kapittelet vil jeg først gi et meget kort makrohistorisk tilbakeblikk på etableringen av Afghanistan som stat, og på utviklingen frem mot den sovjetiske invasjonen. Deretter vil jeg basere den påfølgende diskusjonen på tre forskjellige forklaringsmodeller for pashtunsk politisk organisering, siden organisering og kommando-kontroll er nøkkelbegreper i forhold til den militære horisont som konsept. Jeg vil deretter knytte disse organisasjonsmodellene til tre tidsepoker med konflikt og krig i Afghanistan, og beskrive hvorfor mobilisering for krig ikke nådde den militære horisont.

4.1 Historisk tilbakeblikk

En stat med navnet Afghanistan fremsto i følge Harpviken (1997) i 1747. Før dette hadde området vært invadert av historiske kjemper som Alexander den Store og Djenghis Khan. Senere har landet vært invadert av de tre siste århundres supermakter; Det britiske imperium på 1800-tallet, Sovjetunionen på 1900-tallet og av USA og rundt 40 andre stater på 2000-tallet, i en konflikt som fortsatt pågår. Alle har erfart stammesamfunnenes egenskaper til å mobilisere og gjøre motstand mot invasjonsstyrkene. Sovjetunionen var den første stat som i 1919 anerkjente Afghanistan som selvstendig stat. Afghanistan var til gjengjeld det første nabolandet som anerkjente Lenins regime i 1920 (Tanner, 2002). Afghanistan opprettholdt nære kontakter med Sovjetunionen gjennom etterkrigstiden og mottok store bidrag til utbygging av infrastruktur og anskaffelse av forsvarsmateriell. Frigjøringen av India fra britisk kolonistyre og den påfølgende etableringen av Pakistan som selvstendig stat, medførte et umiddelbart krav fra Afghanistan om at Durandlinjen⁹, tegnet av britene, måtte flyttes slik

⁹ Durandlinjen bærer sitt navn etter representanten for Britisk-Indias utenriksaffærer, Sir Mortimer Durand. Linjen markerer grensen mellom Afghanistan og Pakistan og er fortsatt kilde til konflikt mellom landene, siden den splitter folkegrupper med pashtunsk og baluchisk avstamning som bor i grenseområdene. Grensen ble etablert i 1883 gjennom en avtale mellom Britisk-Indias representant Sir Mortimer Durand og Emiren av Afghanistan Abdur Rehman. Denne grensen skulle også komme til å etablere Afghanistan som bufferområde mellom Britisk-India og Russland. Oppdelingen av stammeområdet mellom to stater har også vært kilde til fremveksten av pashtunsk nasjonalisme, med krav om etablering av et suverent *Pashunistan*, et krav som avvises av både Pakistan og Afghanistan. Ideen om et Pashtunistan lever fortsatt, spesielt blant afghanske pashtunere. (se for øvrig Barth, 2004:62; Giustozzi, 2008:26). Denne nasjonsfølelsen baseres på det Geertz kalte: *“consciousness of kind”* og en *“corporate sentiment of oneness”* Geertz, 1973:260-264). Durandlinjen har derimot vært nyttig for pashtunsk baserte motstands- og opprørsbevegelser siden den markerte en grense som fienden ikke kunne krysse. Grenselinjen er diffus og uklar i fjellområdene og som den britiske politiske offiseren i stammeområdene uttrykte det etter at den var tegnet opp på kartet: *“... it is a vague sort of line, sometimes*

at den ikke lenger delte den pashtunske folkegruppen over to stater. Kontroverser over grenseområdene mellom Pakistan og Afghanistan preger fortsatt statenes forhold til hverandre. Forvitringen av det britiske imperium og det antagonistiske forholdet mellom Pakistan og Afghanistan etablerte rom for Sovjetunionen til å øke sin innflytelse i Afghanistan. I 1963 overlot den sterkt nasjonalistiske og autoritære statsministeren Daoud makten til kong Zahir, som innførte en forholdsvis liberal grunnlov. Deretter skjedde ting i hurtig rekkefølge. Daoud tok tilbake makten i 1973 og startet umiddelbart å slå ned på marxistbevegelsen som var under oppbygning, i tillegg til å redusere antall sovjetiske rådgivere i landet. Daoud ble styrtet i et marxistisk militærkupp i 1978, og den marxistiske bevegelsen overtok makten og erklærte Den Demokratiske Republikken Afghanistan (PDPA¹⁰) (Barth, 2008). Den marxistiske bevegelsen etablerte det som skulle bli kjent som Khalq¹¹-regimet (Tanner, 2002:231). Dette regimet skulle gjennom sine handlinger danne grunnlaget for en kjede av voldelige hendelser som ennå ikke har sett sin slutt.

4.1 Tre perspektiver på pashtunsk politisk organisering

Mange av de interne og eksterne konfliktene blant pashtunere i Swat-dalen sin årsak i konseptene *tarburwali*, *pashtunwali*¹², alliansesystemet og *jihad* (se for øvrig Barth, 2004; Lindholm, 1981; Glatzer, 2001). Disse institusjonene virker konfliktgenererende, samtidig som de fungerer balanserende på etablerte maktforhold i det pashtunske samfunnet. Hellig krig, eller *jihad*, har fungert som en institusjon med kraft til å samle stammesamfunnet til felles motstand mot ytre fiender gjennom en rekke kriger og invasjoner siden 1800-tallet.

Swat ligger kun noen hundre kilometer fra den afghanske grensen. Denne regionen er i hovedsak befolket av pashtunere som snakker samme språk, deler den samme genealogi, religion, forståelsen av liv og død, og konseptet *pashtunwali*. Dessuten, og med relevans til den videre diskusjonen, består afghanske pashtuneres politiske tradisjoner av de samme former som i den nordvestlige grenselandsregionen i Pakistan, som også inkluderer Swat

following watershed, and sometimes not. There is the same mountainous tangle of country on both sides of it, and nowhere is there anything artificial or natural to tell you when you have reached it" (Schofield, 2003:60)

¹⁰ People's Democratic Party of Afghanistan.

¹¹ Betyr *Folket*. En av to marxistfraksjoner i kommunistpartiet PDPA, og besto i hovedsak av pashtunske studenter. De var derimot ikke representative for de brede lag i sine stammer (Barth, 2008:34). Khalq var også navnet på partiavisen som partibevegelsen publiserte. Lederen av Khalq, Tariki, ble president ved aprilrevolusjonen i 1978, i realiteten et militærkupp (Tanner, 2002:231).

¹² Begrepet *tarburwali* representerer agnatisk rivalisering mellom nevøer. *Pashtunwali* er en æreskodeks som stiller krav i forbindelse med ære, gjestfrihet, hevn, beskyttelse og asyl, og andre moralkodekser og regler for oppførsel.

(Edwards, 1998). Barth (2008) hevder at innsikt i konfliktforholdene i dagens Afghanistan bør fokusere på pashtunerne, siden de har vært den største satsbærende gruppen. Alle Afghanistans konger har vært pashtunere, med unntak av 10 måneder i 1926, og i perioden fra den sovjetiske invasjonen i landet (Harpviken, 1997). Det er dessuten de pakistanske pashtunere som har driftet de religiøse skolene, *madrassa*, og støttet studentene, ofte flyktninger fra Afghanistan. *Madrassaene* etablerte fundamentet for oppblomstringen av meget konservative fortolkninger av islam i regionen, og det er blant dem Taliban-bevegelsen oppstod, og hvor den har sin viktigste støtte (Barth, 2008:14). I en analyse av organisering av militære kampgrupper i Afghanistan, kan det derfor være fornuftig å ta utgangspunkt i pashtunske tradisjoner og institusjoner. Jeg vil anvende tre ulike analytiske perspektiver for å forklare dette samfunnets egenskaper for mobilisering, aktørenes organisering før og etter den sovjetiske invasjonen i landet, og deres kapasitet til å stige over den militære horisont. De tre analytiske perspektivene jeg vil benytte er Barths (2004) systembeskrivelse av politisk lederskap og politisk lojalitet i Swat, Asads (1972) teori om klasseinndeling og klassetilhørighet, og Meekers (1981) helteteori og den politiske organiseringens destruerende krefter.

4.1.1 *To-blokkssystemet, allianser og ære*

Det sentrale forholdet hos Barth (2004) er å analysere hvordan relasjoner kan manipuleres systematisk for å styrke makt og autoritet, og hvordan denne manipulering og individuelle manøvrering etablerer forskjellige korporative pashtunske politiske grupper. Barth fokuserte primært på kontraktuelle relasjoner mellom jordeiende pashtunere, khans eller høvdinge, og deres jordløse leietakere og støttespillere, og på mekanismene knyttet til dette patron/klientforholdet. Hver høvding etablerte gjennom dette systemet en øy av autoritet, sentrert rundt et manns hus, hvor autoriteten utover dette området avtok med økende intensitet. Blant pashtunerne i Swat identifiserte Barth hvordan begrensninger påført av forskjellige sosiale relasjoner influerte de valg en leder tar, og innvirkningen disse valgene har på relasjoner mellom ledere og støttespillere. I dette forholdet avgjøres en høvdings evne til å mobilisere kampgrupper av hvor mange lojale støttespillere han kan samle.

I følge Lyon (2002) er det politisk makt og innflytelse, og ikke økonomi, som er drivkraften bak denne politiske manøvreringen. Strategien bak allianseinnngåelser er dessuten basert på å utjevne posisjoner slik at ikke en gruppe oppnår for mye makt og dermed kan true andre allianser. De tre forholdene som er avgjørende i dette politiske spillet er i følge Lindholm (1986) det manipulerende politiske individ, hans midlertidige allierte og støttespillere, og

hans midlertidige opponenter. Hver person handler ut fra personlige interesser overfor sin motpart, og vil skifte side om det oppfattes som mer formålstjenelig. Gjennom denne formen for individualisme, allianser og blokksystemer basert på maktbalanse, er ikke forutsetningene til stede for å etablere kamporganisasjoner over den militære horisont.

Oppslutningen om en leder vil baseres på tilgangen til gaver og løfter om gaver, på grunn av lederens moralske og etiske standard, og hans evner til å tilby sikkerhet (Barth, 2004:79). Støttespillere bindes derfor ikke til en spesiell høvding gjennom å sverge lydighet, eller *omerta* (ref. Bailey, 2001b), men av hvilke goder de kan oppnå ved å slutte seg til en leder. Lydighet og lojalitet basert på aktørers kost-nytte vurderinger vil være en svært dynamisk og flyktig relasjon. Giustozzi beskriver hvordan Taliban i 2003 anskaffet flere hundre motorsykler som ble sendt og fordelt i Afghanistan som middel for å etablere oppslutning hos landsbymilitser (Giustozzi, 2008:151). Slike betalingsmidler kan derimot ha kortvarig effekt på mottakernes lojalitet, noe en av mine respondenter erfarte:

[...] en gang bombet de [ISAF] en Wadi hvor de hadde satt fra seg motorsyklene. Ja det likte de lite, da fikk vi høre [av afghanerne] at nå nektet de og dra ut på tur hvis det skulle være sånn at de ødela motorsyklene. De måtte ha nye motorsykler, og de ville ha garantier for at de ikke ble bombet, for det synes de var ufint. Disse var leid inn av en Mullah for å sloss mot politiet (Personlig kommunikasjon med respondent 22. september 2009)

I et samfunn hvor hevn og ære står sentralt blir høvdinger utsatt for et kontinuerlig press om å opprettholde og helst øke egen ære og makt, noe de kun kan utføre gjennom egne handlinger. I følge Lindholm (1981) foretrakk ambisiøse og modige landeiere med begavelse for strategi krigføring, siden krigføring økte lokal autoritet og prestisje. En høvding har derfor i dette systemet lite å oppnå ved å handle på en måte som øker en rivaliserende parts ære eller autoritet. Tilsvarende vil mulighetene for å etablere hierarkiske kommando- og kontrollapparater med beslutningsmyndighet utover høvdingnivå være begrenset.

Mobilisering av militære styrker eller milits i dette systemet forekommer på flere nivåer og i varierende skala i tid og rom. Pashtunske stammer mobiliserer kun i forbindelse med offensiver eller forsvar i krig. De som deler stamfar er i følge Lindholm (1981) forpliktet gjennom blodsband til å forsvare hverandre mot ytre fiender. Slik kan i teorien flere titalls tusen krigere mobiliseres til krig. Den enkelte avgjør derimot selv om han vil delta i krig, og i så fall hvor lenge. Krigsdeltakelse blir således et spørsmål om personlige interesser og forvaltning av egen ære.

I følge Lindholm (1986) kan religiøse karismatiske ledere ha stor påvirkning på mobilisering til hellig krig mot vantro inntrengere siden slike ledere, tilsynelatende, ikke har andre motiver en guddommelige (Lindholm, 1986:10). En pashtuner, som ikke underlegger sin autoritet til noen annen part i dette segmenterte stammesamfunnet, kan derimot slutte opp om en som taler på vegne av Allah, en *fakir* eller *mullah* (Barth, 2008). En mobilisering til *jihad* innehar et potensial for å etablere store kamporganisasjoner underlagt religiøse ledere, og som kan oppnå egenskaper for å passere den militære horisont. Dette forhindres derimot av det segmenterte politiske systemet, hvor høvdinger selv velger tid, sted og varighet for kampene, og hvilke regler som gjelder i kamp i grensesnittet mellom *pashtunwalis* æreskodeks og religion.

4.1.2 Proletar eller støttespiller

I følge Asad (1972) var det ikke individers frie rasjonelle valg som er nøkkelen til å forstå politisk organisering blant pashtunere. Asad hevdet at systemet er:

[...] ... regulated by a dominant class of landowners who exploit the landless. Once the agrarian class structure is recognized as the basic political fact ... it becomes no longer possible to represent the political system as essentially made up of opposing blocs in dynamic equilibrium. This conclusion ... must render inadequate the market-type, individualistic, contractual model as the basic analytical framework for understanding the total political structure” (Asad, 1972:82).

Asads tilnærming til politisk organisering blant pashtunske jordeiere vil, om han har rett, etablere andre former for organisering og mobilisering av *lashkars*¹³ enn Barths modell. I følge Asad oppnår pashtunske jordeiere, *khans*, politisk autoritet gjennom å kontrollere knappe landressurser og ved å tilhøre en dominerende klasse. Altså ikke ved å overtale eller overbevise husmenn til å velge side og bli støttespillere basert på personlige rasjonelle valg. Nøkkelen til politisk liv ligger derfor, i følge Asad, ikke i transaksjoner mellom individuelle ledere og støttespillere, eller i de kontraktuelle former som etableres gjennom slike transaksjoner. Forholdet er, om vi følger Asads marxistiske tilnærming, basert på klassesdominans fremfor frie individuelle valg, og hvor den pashtunske verden er inndelt i: ”*mor sari – satisfied men, and wuge sari – hungry men*” (Asad, 1972:88). En støttespillers rasjonale for å knytte seg til en jordeier i et samfunn preget av stridigheter og usikkerhet, skyldes derfor primært behov for beskyttelse, som kun en jordeier kan bidra med. I et klassesdelt samfunn som Asad beskriver eksisterer det i realiteten ikke rom for individuelle

¹³ Persisk ord for hær. Representerer stammehær eller landsbymilits.

personlige manøvreringer blant den undertrykte klassen. I følge Asad er det sosiale samværet mellom jordeier og husmenn i mannshuset, kun en manifestasjon av hvordan klassesdominans uttrykkes i Swat, og hvor de sosiale bånd som etableres mellom jordeier og husmenn kun medfører at midlene for undertrykkelse opprettholdes (Asad, 1972:91). Om Asad har rett vil denne klassesdelte samfunnsstrukturens evner til å organisere og mobilisere *hungry men* til å sloss for *satisfied men* i vedvarende kriger være relativt begrenset. Det virker derimot som om Asad her har konstruert et klasseskille som ikke erfares av aktørene.

I følge Geertz (1973) etableres ikke *thick description* gjennom generalisering på tvers av caser men gjennom generalisering innvendig i casene, hvor forsøk på *thick description* innledes med en tilstand av: "... *general bewilderment as to what the devil is going on ... one does not start (or ought not) intellectually empty handed*" (Geertz, 1973:27). I følge Lyons mer emiske tilnærming (2002) feiler Asad ved at han neglisjerer effekten av individuell manøvrering og rivaliseringen mellom høvdinger, samt at han undervurderer betydningen av *pashtunwali*, spesielt av ære. Asad feiler i tillegg ved at klassestrukturen han konstruerer i dette samfunnet kun er teoretisk. Det hadde ikke forekommet noe politisk mobiliseringsarbeid for å konstruere en klasseinndelt sosial verden blant pashtunere. I følge Bourdieu avgjøres den sosiale verdens mening av de som innehar makten over klassifikasjonsskjemaene og klassifikasjonssystemet. Det er gjennom makten over dette systemet, strukturert gjennom klassifiseringen, at forestillinger om klassens eksistens kan etableres (Bourdieu, 1995: 238-239), hvilket ikke hadde forekommet i Asads Swat.

Husmenn kunne ikke bli ledere, men de hadde allikevel muligheter til å manipulere på to måter. For det første, høvdinger forsøkte aktivt å lure til seg støttespillerne til sine rivaler. For det andre er en manns ære også knyttet til hva som blir sagt om ham, slik at en husmanns omtale av en jordeier kan få alvorlige konsekvenser for jordeierens ære.

Asads teori gir derimot ingen innsikt i slike mekanismer som forekommer innad og mellom de sosiale gruppene i Swat. (Lyon, 2002:63-64). Om derimot Asads analyser hadde vært korrekte ville det i så fall eksistert et enormt potensial for mobilisering av proletariatet til en militær organisasjon på tvers av stamme og klientilhørighet, slik Mao Zedong gjennomførte det i Kina, og Ho Chi Minh i Vietnam, hvor begge kjempet over den militære horisont i godt organiserte og hierarkiske kampgrupper.

4.1.3 Helt eller krigsherre

Meeker (1980) hevder at den politiske organiseringen blant pashtunere er formet av pashtunernes egne oppfatninger om *Yusufzai Pashtun*¹⁴, et heroisk erobrerfolk, hvor politiske tradisjoner er rasjonalisert gjennom organisert bruk av vold. Fra pashtunsk episk folkediktning var denne heltens medlem av små grupper djerve menn som levde av utpresning, kidnapping, raid og plyndring. Slike menn levde oftest på utsiden av samfunnet, separert fra hjemsted og familie (Meeker, 1980:682). Denne heroiske identiteten påvirker personlige strategier og de personlige midler som er tilegnet for maktanvendelse og vold, og hvor heroisk individualisme virker oppløsende på familie og samfunn (Meeker, 1980:683).

Den pashtunske heroisme som Meeker beskriver har ingen plass i et agrarisk samfunn, og vil kun virke ødeleggende på forhold hvor velstand er basert på arbeidsomhet og samarbeid. Den religiøse figuren *saint*, vil dessuten ikke som Barth beskriver virke som en balanserende faktor mot vold, men tvert i mot være en del av det samme politiske systemet. En *saint* med støttespillere vil konkurrere med andre *saints* med støttespillere. Der de må utvise autoritet i meglerrollen overfor høvdinger, blir de fanget av nettopp det samme spillet om innflytelse og makt og deltar dermed selv i destabiliseringen av samfunnet (Meeker, 1980:697). Meeker hevder at Barth beskriver et samfunn som er ute av balanse, og som ikke består av et dynamisk balansert to-blokk system. De pashtunske politiske organiseringen utgjøres i følge Meeker av degenererende prosesser som er ute av kontroll, hvor institusjonene midlertidig opprettholder urettferdighet gjennom organisert vold (Meeker, 1980:684).

Meekers analyse representerer en forklaringsmodell som kan anvendes i forhold til rasjonale for å gå til krig, for hvordan krigføringen kan arte seg, og hvilket omfang krigen vil ha. Meekers anvendelse av heltebegrepet sidestilles ikke med tradisjonelle oppfatninger om helter, hvor ridderlighet og ære er positivt ladete begreper. I Meekers analyse har *helten* større likheter med dagens krigsherrer som opererer i både Afghanistan og Somalia, hvorav ingen opererer over den militære horisont, og hvor anvendelse av vold i liten grad er regulert ut fra strategiske mål.

14 *Yusufzai* (betyr født av Yusuf) er en av de mektigste pashtunske stammene. På slutten av 1400-tallet erobret de flere områder i og rundt Malakand, Swat og Dir, sentrale stammeområder i dal- og fjellområdene mellom Peshawar og Quetta, og fjellområdene mellom Afghanistan og Pakistan (Barth, 2004:7) Yusufzaistammen har sterke og stolte krigertradisjoner helt tilbake fra 1600-tallets kriger mot mogulene, og som Churchill beskrev dem: "... they are brave and warlike – nothing but a bullet stops their career" (Churchill, 1897:145)

4.2 Krig, mobilisering og organisasjon

A vast but silent agitation was begun. Messengers passed to and fro among the tribes. Whispers of war, a holy war ... something was coming. Presently the moment would arrive. They must watch and be ready. The mountains became as full of explosives as a magazine. The Mad Mullah ... preached a crusade, or Jihad, against the infidel. The flame ran along the ground. The explosion burst forth in all directions. The reverberations have not yet died away. (Churchill, 1892:22).

I en vurdering av forutsetningene for mobilisering av krigsorganisasjoner i Afghanistan kan det være naturlig å se dette i lys av forskjellige tidsperioder. Først vil jeg se på det marxistiske Khalq-partiets forsøk på å anvende klassemotsetninger som mobiliseringsgrunnlag og støtte til den kommunistiske revolusjonen i 1978. Deretter vil jeg se på det potensial islam, og etableringen av islamske politiske partier hadde for massemobilisering og organisering av motstand mot sovjetiske invasjonsstyrker. Den sovjetiske retretten fra Afghanistan i 1989 etablerte et maktgrunnlag for motstandsbevegelsen, men fremfor å virke samlende, resulterte sovjets tilbaketrekning i ny borgerkrig, hvor Taliban etter hvert vokste frem som den sterkeste bevegelsen. I hele denne konfliktperioden har stammestrukturer, etnisitet og religion virket som både samlende og fragmenterende mekanismer.

4.2.1 Stamme- og landsbyopprør

I 1978 tok det marxistiske Khalq-partiet makten i Afghanistan gjennom et militærkupp. Partiet hadde i hovedsak sin oppslutning blant offiserskorpset, byråkrater og universitetsmljøet i Kabul. Det nye regimet besluttet å iverksette omfattende reformer innen utdanning og jordfordeling. Det slo ned på all motstand, og gjennomførte aksjoner for å fjerne tradisjonelle og religiøse ledere (Harpviken, 1997). Reformene hadde til hensikt å appellere til jordløse bønder som ble ansett som regimets potensielle støttespillere. I tillegg iverksatte regimet store propagandakampanjer hvor tradisjonelle jordeiere og religiøse ledere ble fremstilt som føydherrer, som undertrykte det afghanske folk. Revolusjonen ble fremstilt som en klassekamp mellom de undertrykkende jordeiere og religiøse ledere på den ene siden og Khalq-partiet og folket på den andre (Edwards, 1998). Revolusjonen ble derimot møtt med massiv motstand som vokste fra landsby til landsby, og hvor Khalq-partiet etter hvert mistet kontroll med områdene utenfor de største byene. I følge Asads (1972) analyse av dette klassesdelte samfunnet skulle altså alle premisserne være tilstede for Khalq-partiet til å mobilisere bøndene, og utnytte det antatte antagonistiske forholdet mellom jordløse leilendinger og jordeiere.

Barth (2008) hevder at det var kommunistenes skolepolitikk, med allmenn førskole for piker og gutter, som utløste den største motstanden blant bøndene. I følge Edwards (1998) hadde to andre momenter knyttet til tradisjonelle oppfatninger om ære større innvirkning. Høvdingers redistribuering av goder gjennom opprettholdelse av mannshus, gjestfrihet og lønn til sine støttespillere oppretthold forholdet mellom partene. I følge Edwards ble det dessuten ansett som lite ærefult for en bonde å fremstilles som et undertrykt offer, og å bli tildelt landrettigheter som var blitt fratatt en annen. Jordeiernes velstand ble ansett som rettferdig basert på deres forfedres bragder. Så lenge de opprettholdt sine sosiale forpliktelser gjennom mannshus og rituell redistribusjon av goder ble ikke deres stilling sett på som urettferdig (Edwards, 1998:718).

Selv om Asad (1972) kan ha et poeng i å fremstille samfunnet som klassesdelt, og at store ulikheter og fattigdom ikke skaper et samfunn hvor individer kan manøvrere basert på fri vilje, slik Bart (2004) hevder, stikker allikevel ikke klassemotsetningene dypt nok til å bryte de tradisjonelle bånd som eksisterte mellom jordeiere og støttespillere. Motstanden mot kommunistene var i hovedsak ikke organisert på tvers av landsbyer, men besto primært i bønder og støttespilleres oppslutning omkring lokale khans. Oppslutningen fra bøndene, om vi følger Barths (2004) og Edwards (1998) argumentasjon, var basert i lokalsamfunnenes tradisjonelle oppfatninger om *pashtunwali*, om hva som ble ansett som rettferdig og ærefult.

Motstandens lokale tilknytning, hvor opprettholdelse av de tradisjonelle lokale politiske forhold var målsetningen, medførte at det ikke ble etablert motstandsgrupper med kraft til å oppnå den militære horisont, og velte kommunistregimet. Motstand ble normalt organisert gjennom lokale stammeråd, *jirga*¹⁵, hvor rådets eldre gjennomførte konsensusbeslutninger om mål og taktikk. Etableringen av *lashkars* speilet tradisjonell sosial organisering gjennom å være ikke-hierarkisk og segmentær, og lite tilpasset krigens krav (Edwards, 1998).

Preferansen for organisering av mindre grupper i stammesamfunn, virker hemmende for evnen til å organisere på tvers av landsbyer og stammer. En tradisjonell metode for å overkomme denne fragmenteringen mellom pashtunske samfunn er i følge Harpviken (1997) å mobilisere gjennom islam til *jihad*. En oppslutning om *jihad* overstiger i skala tradisjonell

¹⁵ *Jirga* tilsvarer landsby eller stammeråd og besto tradisjonelt av jordeiende menn. *Jirga* har normalt verken ordstyrer eller møteleder. Deltakerne sitter vanligvis i sirkel siden rådet representerer et forum for likemenn, hvor ingen seter har en dominerende plass. Beslutninger er basert på konsensus som antas å være etablert når ingen lenger yrer motstand mot en beslutning. En *jirga* er ingen utøvende myndighet, og konsensusvedtak må gjennomføres og implementeres av de parter som står bak eller støtter de vedtatte forslag (Glatzer, 2001).

stammekrig i Afghanistan, og har potensial for å samle hele samfunn til forsvar mot en ekstern invaderende fiende.

4.2.2 *Hellig krig*

Den sovjetiske invasjonen som fulgte i 1979 hadde i følge Harpviken (1997) som formål å installere et mer moderat regime i Afghanistan. Mobiliseringen av motstand mot sovjetiske styrker i Afghanistan utviklet seg til å bli massiv og omfattende, men verken den tradisjonelle stammeorganiseringen eller den religiøse form for organisering, maktet å etablere tilstrekkelig oppslutning for større kamporganisasjoner over den militære horisont. Edwards (1998) hevder at motstandsorganiseringen mot sovjetiske styrker og oppslutningen om islam til hellig krig var basert på en kombinasjon av religion og de tradisjonelle mekanismer for balansering av makt mellom individuelle khans og pashtunske allianser. Den sovjetiske moderne militærmaskinen hadde et potensial for total ødeleggelse av landsbyer, hvilket sjelden var resultatet i stammekrig. Krigere som falt i kamp ble tradisjonelt udødeliggjort gjennom æresfortellinger i landsbyene. Islams løfter om evig paradisi fikk derfor større kraft i en tid hvor samfunn, som normalt var enheten som opprettholdt kollektive minner om ære og bragder, kunne utradere av moderne krigføring. Martyrium gjennom motstandskamp ble derfor i følge Edwards (1998) nye veier til ære, hvilket til fulle ble utnyttet av de islamske politiske partier som ble etablert i Peshawar i Pakistan i 80-årene, og som ble benyttet som distribusjonssentraler for våpen levert av flere vestlige stater.

De pashtunske krigere, og spesielt de større jordeierne, hadde tradisjonelt liten respekt for de religiøse lederes autoritet, og underla seg ikke denne autoriteten uten motforestillinger (Barth, 2004; Barth, 2008). Siden våpenleveranser fra vestlige stater ble forsynt gjennom de islamske partiene i Peshawar, ble det en nødvendighet for høvdinger og stormenn å stille sine styrker til disposisjon for hellig krig i bytte mot våpen og ammunisjon. Betydningen av handlekraft, autoritet, ære og vilje til maktbruk blant pashtunske menn hadde, i følge Edwards (1998), resultert i at krigerorganisasjonene til høvdinger og stormenn ikke fokuserte på logistikk, siden det å tilhøre den bakre forsyningslinje var levnet med liten ære for en pashtunsk kriger. Barths teori om alliansedannelser, individuell manipulering og manøvrering blant pashtunske høvdinger kommer til sin rett i denne situasjonen. Våpen levert fra de islamske partiene ble en kilde for høvdinger og stormenn til å øke egen politisk autoritet overfor sine rivaler. Dette førte til et våpenkappløp mellom krigsherrer, hvor fokus etter hvert skiftet fra å kjempe mot sovjetere, til å maksimere autoritet og minimere tap overfor gamle rivaler.

Kapasitetene for enhetlig militær organisasjon, ledet av islamske politiske partier, og understøttet av tredjelandts våpenleveranser, medførte at alle forutsetninger var til stede for *Muhjahedin* å stige over den militære horisont. I stedet virket denne potensielle kapasiteten destabiliserende og fragmenterende på kamporganisasjonene. Edwards (1998) hevder at de indre stridigheter som etter hvert utviklet seg mellom de islamske politiske partiene, reflekterer Barts modell om rasjonelle politiske aktører som etablerer, og skifter, politiske allianser basert på egeninteresse. Autoriteten til disse politiske partiene ble dermed basert på å sikre taktisk overtak overfor rivaler, og å sikre lydighet til partimedlemmene. De egalitære tradisjonene og det interne maktspillet forhindret enhver sentralisering av et militært kommandoapparat, hvilket er avgjørende for om operasjoner gjennomføres over eller under den militære horisont.

Stridighetene mellom de islamske partiene spredte seg nedover til krigsherrene gjennom utøvelse av økende autoritet og brutalitet (Edwards, 1998:720). Da Sovjetunionen til slutt trakk seg ut av Afghanistan i 1989 opphørte også våpenleveransene og den økonomiske støtten fra vestlige stater som hadde blitt fordelt gjennom de islamske partiene i Peshawar. Dermed opphørte også avhengighetsforholdet mellom de lokale krigsherrer og pashtunske høvdinger og stormenn. I denne situasjonen ble spenningene mellom de pashtunske maskuline verdiene som høvdinger og krigere representerer, og de muslimske idealene som de religiøse autoritetene står for tydeliggjort. *Pashtunwali* representerer verdier fra både stammetradisjoner og islam, men spenningsfelt kan etableres mellom *pashtunwalis* krav til handling og styrke og islams krav basert på koranen og sharia (Barth, 2008:43).

De islamske partienes evne til mobilisering og oppslutning var i hovedsak basert på at de kunne forsyne høvdinger og stormenn med våpen og ammunisjon. Interne maktkamper og rivalisering mellom ledere forhindret etableringen av en slagkraftig motstandsorganisasjon med felles mål. I stedet handlet kampene like mye om å sikre egen autoritet i konkurranse med andre krigsherrer som å slå de sovjetiske styrkene.

Kampene mot sovjets militære styrker ble ført under den militære horisont i 10 år. Kun en av motstandsgruppene hadde potensial for å bevege seg over den militære horisont. Islamist organisasjonen *Hezb-e Islami*, ledet av Gulbuddin Hekmatyar, rekrutterte i hovedsak unge pashtunere med utdanning fra byene, som hadde distansert seg fra stammelojaliteter. *Hezb-e Islami* hadde etablert en sterk og hierarkisk organisasjon gjennom 70-tallet, sikret et forsyningsapparat og kommanderte effektive og mobile kampstyrker (Harpviken, 1997).

Organisasjonen hadde klare strategiske mål om etableringen av en islamsk stat, hvor det å slå Sovjetunionen kun representerte ett steg på veien. Organisasjonens største problem var at den ikke klarte å koble sitt eget hierarkiske organisasjons- og kommandoapparat til de eksisterende stammestrukturer og sosiale organisasjonene i allianser som kunne gitt økt oppslutning (Harpviken, 1997:278; Trives, 2009:90; Barth, 2008:46).

En samlet oppslutning og organisering omkring felles strategiske mål feilet på grunn av en kombinasjon av aktørenes etniske rivalisering, krigsherrers personlige ambisjoner, misunnelse og mistillit, kombinert med påvirkning fra eksterne stater (Misra, 2007:50). Det er kun organisasjoner over den militære horisont som har evne til å regulere vold, og til å styre og anvende vold som middel for politiske strategier. I miljøet av tungt bevæpnede fragmenterte kampgrupper under den militære horisont kan det etableres et hobbesiansk kaos hvor tradisjonelle normer og verdier avløses av kampgruppers *in-group* verdier og løfter om beskyttelse og krigsbytte.

Når en felles fiende forsvinner, og kamporganisasjoner uten formelt etablerte kommando-kontroll apparater ikke oppløses, avvæpnes eller demobiliseres, kan tidligere allianser fragmenteres og gamle motsetninger gjenoppstå. Fragmenterte kamporganisasjoner kan falle dypere under den militære horisont, hvor midlene for restriksjon av vold etter hvert ikke er tilstede, og hvor resultatet kan bli at det etableres predatorlignende grupper av væpnede unge menn.

4.2.3 *Fra gerilja til gorilla*

10 år med krig hadde ødelagt mange av forutsetningene for å opprettholde normal jordbruksdrift. Mange vanningsanlegg var ødelagt og penger og våpen ble viktigere midler for å opprettholde makt (Barth, 2008). Denne tilstanden førte til at tradisjonelle verdier og normer smuldret opp, og grupper av væpnede menn sluttet opp om lokale krigsherrer for beskyttelse og som inntektskilde. Dette patron/klient forholdet var rene overlevelsesnettverk som lignet det tradisjonelle stammesystemet, men som nå var større i skala og besto av fulltidskrigere (Sidky, 2007). Krigsherrer og stammehøvdingene startet plyndring av egen befolkning for å opprettholde makt og sikre inntekter. Samtidig kjempet det pashtunsk dominerte Hezb-e Islami mot det tajikisk dominerte Jamiat-e Islami og det hazar dominerte Wahdat om hovedstaden Kabul. Den massive volden i kampene om hovedstaden og de lovløse tilstandene i landsbyområdene utenfor byene resulterte i enorme flyktningstrømmer til Iran og Pakistan. Områder som allerede hadde tatt imot mange flyktninger etter krigen mot de sovjetiske

invasjonsstyrkene. I denne tilstanden av lovløshet og organisert plyndring fremstår Meekers (1980) modell om den heroiske identitet som: ”*personal strategies and personal instruments devoted to force and coercion*”, bestående av: ”... *a small band of adventurers whose very way of life involved extortion, kidnapping, raiding and pilaging...uprooted from their homelands and separated from their families*” (Meeker, 1980:682-683).

Meeker sin kritikk av Barth relaterer seg spesielt til hans fokus på religiøse ledere som meglere, og som balanse mot vold, hvor Meeker mener de samme lederne er like relevante aktører for ustabilitet og vold som høvdingene. Barth beskriver også hvordan hellig krig kan være et middel for religiøse ledere til å oppnå politisk autoritet (Barth, 2004:62), men i følge Meeker underslår Barth den kyniske og korruperte måten religiøse ledere kan anvende religion på for å styrke egen autoritet. I følge Edwards (1998) anvendte religiøse ledere i Afghanistan islam og sammenstilling av ritualer og betydninger sentrert om martyrium, for å sementere egen autoritet, og bidro dermed til eskaleringen av vold i det afghanske samfunnet (Edwards, 1998:722). Meekers modell kan representere en tidlig spådom om fremveksten av grupper av unge væpnede menn, frakoblet alle slektskapsbånd og tradisjonelle sosiale verdier, hvor den eneste lojalitet er den de føler overfor krigsherren de tjener, og hvor motivasjoner endres fra ideologiske til økonomiske. Flere av mine respondenter erfarte hvordan handlinger ble formet av økonomiske motiver: ... ”*X hadde jobbet for russerne, han hadde jobbet for hæren etter russerne, så var han ute i den perioden Taliban var ved makten. Nå kom nå kom han tilbake og tjente nye herrer, her var det opportuniste og penger*”. (Personlig kommunikasjon med respondent 22. september 2009).

Forklaringsmodeller for transformasjonen fra hellig krig til hellig terror, som Shahrani (2002) beskriver, er ikke umiddelbart åpenbare. Fragmenteringen av tradisjonelle oppfatninger om moral og verdier kan sees på som manifestasjonen av de motsetninger som preger afghansk kultur, - den ultraindividualistiske æreskodeksen, det universalistiske moralsystemet i islam, og det autoritære kongedømme. Shahrani (2002) hevder at disse motsetningsforholdene alene ikke kan forklare konfliktsituasjonene i Afghanistan. Han fokuserer på betydningen av *qawm*¹⁶, som representerer selve fundamentet for individuelle og kollektive identiteter og lojaliteter. En *qawm* er den mest vedvarende og gjennomgående organisasjonen for sosiale formasjoner, for sosial handling, og for regulering av relasjoner mellom individer på tvers av og mellom sosiale grupper.

¹⁶ Representerer sosial identitetsgruppe. Begrenses ikke nødvendigvis av etnisitet, klan eller stammetilknytning.

Etnisitet, slektskap og religiøs ideologi er fylt med intern ambivalens, begrensninger, motsetninger og konflikter. Instrumentell anvendelse av disse motsetningsforholdene kan resultere i uante konsekvenser. Shahrani hevder at transformasjonen fra stammestrukturer til fragmenterte sosiale grupper langs etniske, språklige og sekteriske skillelinjer kom som en direkte konsekvens av politikken til de sentraliserte styresmakter i Afghanistan det siste århundret (Shahrani, 2002:717).

4.2.4 Enter Taliban

Fremveksten av talibanbevegelsen hadde sin bakgrunn i den store massen av afghanske flyktninger i Pakistan, og besto i hovedsak av krigens foreldreløse og rotløse i miljøene rundt de mange religiøse skolene, *madrasene*, som var bygget opp med støtte fra Pakistan og Saudi-Arabia (Tanner, 2002). Dette var ungdom som hadde vokst opp i flyktningleire, og som i motsetning til de tradisjonelle *mujahedins*, ikke hadde samme sterke tilknytning til stamme og klan. De hadde ingen landsby, *watan*¹⁷, å lengte tilbake til eller noe forhold til landsbyfolklore om gamle helter og legender. Madrasmiljøet representerte en ny *qawm*, på tvers av stamme- og klientilhørighet, hvor Taliban etter hvert fant sitt rekrutteringsgrunnlag (Scultz & Dew, 2006), og hvor begrepet *watan* for flyktningene som hadde vokst opp i Pakistan kom til å representere hele Afghanistan, og ikke enkelte landsbyer eller daler (Glatzer, 2001). Med utgangspunkt i Kandahar fikk Taliban raskt innflytelse og oppslutning blant befolkningen, i bytte mot løfter om sikkerhet. Motstanden fra lokale krigsherrer ble raskt overvunnet, enten ved at krigsherrene byttet side til Taliban, eller ved at de ble nedkjempet. Taliban utviklet etter hvert en stor kamporganisasjon hvor de utnyttet tradisjonelle institusjoner i pashtunske områder (Harpviken, 1997). Organiseringen av lokale administrative enheter var i hovedsak basert på forvaltning og byråkrati, og mindre på toppstyring fra talibans ledelse og Mullah Omar, som i realiteten aldri etablerte en regjering (Barth, 2008).

Krig og oppslutning om Taliban hadde erstattet de tradisjonelle mekanismene for sosial mobilitet i et samfunn, som nå for en stor del, besto av en generasjon uten erfaring med fred, regulert gjennom en streng tolkning av islamsk ortopraksis og ortodoksi. I praksis passerte Taliban over den militære horisont på slutten av 90-tallet, selv om statsformen var desentralisert, og militærapparatet hadde mer til felles med tradisjonelle *Muhjahedin-lashkars* enn med et strukturert militærapparat.

¹⁷ Pashtu for hjemland, og representerer et geografisk og sosialt område som personer føler tilhørighet til, og hvor de føler seg hjemme, hvor familier og slekt er bosatt, hvor det finnes sikkerhet, sosial varme og hvor man kan stole på de som bor der (Glatzer, 2001:382)

5 Den militære horisont – aktører og relasjoner

*When you're wounded and left on Afghanistan's plains
And the women come out to cut up what remains,
Jest roll to your rifle and blow out your brains
An' go to your Gawd like a soldier*
Ode to the Young British Soldier (Rudyard Kipling, 1989 [1895])

Dagens krig i Afghanistan er beskrevet av sjefen for ISAF som en kamp mot hovedsakelig tre opprørsgrupper, Taliban – ledet av Mullah Omar, Hezb-e Islami – ledet av Gulbuddin Hekmatyar, og Haqqaninettverket – ledet av Jalaluddin Haqqani.. Ingen av disse gruppene gjennomfører felleskoordinerte kampanjer. De har løse kommandolinjer, ingen felles strategi, og tilsynelatende ingen plan utover å nedkjempe ISAFs vilje til å fortsette engasjementet i Afghanistan (COMISAF, 30. august 2009a). disse tre opprørsgruppene i Afghanistan kjempet tidligere mot hverandre, men nå representerer aksiomet *fiendens fiende er min venn* tradisjonell afghansk oppslutning om felles kamp mot en invaderende fiende. ISAFs *counter-insurgency guidance* beskriver dette som oksens kamp mot matadoren hvor oksens stadige angrep mot matadorens kappe til slutt fører til at den svekkes inntil den taper for en svakere motstander. Dette er i følge sjefen for ISAF forutsigbart: *"The bull does what comes naturally. While a conventional approach is instinctive, that behaviour is self-defeating"* (COMISAF, 2009b:2). I følge Otterbein (2009) vil ekstern krig, slik som i Afghanistan, representere forskjeller mellom aktørenes organisering, taktikker og metoder, og forskjeller mellom aktørenes oppfatninger om legitimitet, krigens regler, og krigens formål. I Afghanistan foregår kampene mellom løst sammensatte ikke-statlige aktører som opererer under den militære horisont mot, i hovedsak, konvensjonelle styrker som opererer over. Dette innvirker på relasjonene mellom de stridende partene, og på de midler og motmidler de anvender mot hverandre. Gjennom bruk av henholdsvis veibomber og flybomber mot hverandre kan begge parter sies å praktisere *the bravery of being out of range*.

5.1 Krigere og soldater

Turney-High (1971) etablerte den militære horisont som skillelinjen mellom soldater og krigere. I følge Dennen representerer lydighet til autoriteter og vilje til selvoppofrelse for kollektive goder det som forventes av en soldat. En kriger vil derimot ikke akseptere å bli utnyttet som kanonføde, og krigerens æreskodeks er iblandet en dose sunn feighet. En krigers villskap representerer en tilsynelatende falsk fremtoning, hvor det å oppnå rykte som modig og tapper er viktigere enn det å faktisk være det i handling. En krigers æreskodeks og taktikk fremstår som diametralt annerledes enn for de anonymiserte soldater som møtes på en

mekanisert slagmark (Dennen, 1995:336). En soldat kan normalt straffes inntil døden ved desertering, mens en kriger vil analysere kost-nytte effekter ved å delta i en kamp. En soldat velger normalt frivillig om han/hun vil tjenestegjøre i en hær, men etter dette valget er det hæren som deretter bestemmer om soldaten skal delta i kampene hæren engasjeres i. En kriger kjemper på relativt frivillig basis og kan lokkes, men sjelden tvinges til å kjempe.

Lokkemidlene kan utgjøres av løfter om økonomisk gevinst, muligheter for å øke ære og anerkjennelse, eller for sosialt avansement. Om lokkemidlene i kampens hete fremstår som for marginale i forhold til risikoen ved å kjempe, kan krigere forlate slagmarken uten at det medfører uakseptable konsekvenser. Taktiske retretter kan rasjonaliseres slik at ære opprettholdes og livet berges (Dennen, 1995:338). Under den militære horisont representeres motivene for å kjempe av individualistiske kost-nytte evalueringer fremfor ideologiske og kollektive. Distinksjonen mellom soldater og krigere tydeliggjør skillet mellom moderne soldater og den private militære sikkerhetsindustrien og leiesoldater. Sistnevnte representerer en moderne form for kriger, men æreskodeksen og motivasjonene tilsvarer kost-nytte rasjonale til de tradisjonelle krigere.

5.2 Fiendebilder og krigertradisjoner

Selv om en konflikt foregår med aktører som opererer under den militære horisont, og midlene som benyttes er barbariske og tilsynelatende meningsløse eksisterer det ikke et fast forhold mellom aktørenes demonisering versus heroisering av hverandre. Det finnes en rekke eksempler på et det kan etableres en viss form for respekt mellom de stridende aktører, uavhengig av voldsutøvelsens grad. Forholdet mellom dehumanisering og heroisering kan variere innenfor den samme krigen og mellom avdelinger. Som forholdet mellom IRAs bombemakere og de britiske bomberyddere hvor de beskriver en respekt for ferdighetene til motparten: *“Some of these devices I had to deal with were the result of sheer genius”* og *“Much care has been taken to produce it. Excellent workmanship is evident”*. (Britiske bomberyddere i Oppenheimer, 2009:231). Respekten for ferdighetene gjengjeldes av IRA gjennom en av deres tidligere bombemakere som berømmer bomberydderne for å uskadeliggjøre IRAs bomber: *“... they’ve got unbelievable courage. A lot of people in the IRA would have no trouble at all saluting the courage of these people”* (Oppenheimer 2009:289). Eller som en soldat beskriver fra Afghanistan: *“... jeg ser på fienden som både tøffe og utholdende og absolutt ikke dumme. De evner å utnytte de fordeler som terrenget gir, og utnytter de kapasiteter de har veldig effektivt ... de er nødt til å ty til asymmetriske metoder* (Marinejeger i Lunde & Waaler, 2009:295). Denne respekten er basert på innsikt i motpartens

utfordringer, og de *krigens krav* som motparten stilles overfor, og som en av mine respondenter fortalte:

Jeg føler at de virkelige krigerne, det er de litt opp i årene som har sloss uansett hvem fienden er, de har bare stilt opp, for sin landsby, sin klan, sin familie, de har blitt koblet opp mot Muhjahedin, nå har de blitt koblet opp mot Taliban, og mot eksterne som kommer over grensen. De føler jeg litt respekt for (Personlig kommunikasjon med fokusgruppe 23. oktober 2009).

Respekten som mine respondenter beskriver relaterer seg til hvordan motstanderen oppfører seg i kamp, og ikke de kampmidler de benytter eller de mål de angriper. Denne superponeringen av egne oppfatninger om opptreden i kamp på motparten, reflekteres av de subjektive forståelser om soldatferdigheter, modighet og ære som preger vestlige militærtradisjoner.

I følge Scultz & Dew (2006) er ikke afghanske krigere opptatt av hvordan utenforstående måler deres samfunn, men hvordan de blir ansett i sin *qawm*, stamme eller klan. Det vestlige soldater kan anse som feighet og usselhet i krig kan for en afghaner representere motsatte verdier. Vågemot blant pashtunere ligger i følge Lindholm (1981) ikke primært i den rene instrumentelle utførelsen av kamphandlinger, men vel så mye i æren knyttet til konsekvensene av kamper. Om målet oppnås gjennom lureriets og svikets kunst er det vel så ærefult som direkte konfrontasjon med motparten, enten forholdet gjelder feider eller andre kamphandlinger. Forræderi og svik kan sees på som kun ett av flere midler i personlig politisk manøvrering. Slike metoder, som for vestlige soldater kanskje er vanskelig å anerkjenne, representerer kun en rasjonell tilnærming til den strukturert funderte individualisme som eksisterer i samfunnet (Lindholm, 1981: 152).

En av respondentene jeg intervjuet fortalte om en afghansk kontakt tilknyttet Taliban som tipset dem om Talibans tilstedeværelse i en landsby. Da de ankom landsbyen ble de tatt under ild, hvorpå de kunne observere at deres afghanske kontakt også deltok i å skyte på dem. Da de noen dager senere møtte denne kontakten fortalte han om antallet sårede og drepte etter kampene, og at han også hadde skutt etter min respondents gruppe. På spørsmål om hvorfor han hadde gjort dette: ”*trakk han bare på skuldrene og flirte ... vi skjønnte jo at han jobbet for oss for penger. Han gjør det som gagnar familien mest. For han er det Taliban som holder lov og orden i landsbyen hans ... det er ikke noe politi der*” (Personlig kommunikasjon med respondent 2. september 2009).

Bedrag, listighet og lureri er velkjente strategier i menneskelig samhandling, og det som kan ligne på slett moral for ISAF-soldater, kan for en afghaner være helt i tråd med Barths teori om rasjonelle valg for å maksimere gevinst og minimere tap gjennom å holde flere retrettmuligheter åpne.

I annen stridskontakt kunne respondenten observere at både opprørere og afghanske soldater nærmest uanfektet ignorerte kuler som slo ned rundt dem hvor: ”... *de gikk helt uanstrengt og nonsjalant med våpenet på skulderen og virket ikke å bry seg om kulene som føk rundt dem*” (Personlig kommunikasjon med respondent 2. september 2009).

Tanner (2002) har også beskrevet hvordan Mujahedin kunne synge og le på vei til kamp og hvor bråket ble større jo nærmere fienden de kom. Denne tilsynelatende dumdristige og disiplinløse oppførselen representerer tradisjonelle krigeroppfatninger, hvor kampens iboende verdi ligger i anledningen for demonstrasjon av maskuline verdier som dristighet, fryktløshet og mot (Knudsen, 2009).

Landsbylivet gir små muligheter for en ung mann til å bygge opp sin ære. Deltakelse i kamp, og muligheten til å vise seg som kriger kan være et middel for sosial anerkjennelse og mobilitet, uten at det behøver å ligge ideologiske motiver bak kampdeltakelsen:

De skiftet side. Det var de samme menneskene som kunne sloss for de forskjellige fraksjonslederne. Det kunne komme en ned fra høyresiden av dalen og få med seg folk ut for å angripe en politipost den ene dagen. To dager etter så kunne det komme en ned fra motsatt dalside og få med seg ungdommen på ”løyer” ikke sant, da skøyt de på samme posten igjen. Ny ledelse men med de samme folkene, så de ble betalt, de ble leid inn som slåttekarer nærmest (Personlig kommunikasjon med respondent 22. september 2009)

Penger er naturligvis en åpenbar og universell motivasjon for å delta i kamphandlinger. I følge Knudsen er også kulturelt konstruerte idealer om maskulinitet og ære betydningsfulle faktorer som medvirker til at unge menn deltar i kamper (Knudsen, 2009). Når en landsby stiller med en *lashkar* for å gjennomføre et angrep, uanhengig av motivasjoner, kan landsbyen havne i en kategori som definerer de som talibanvennlige, hvor risikoen for gjengjeldelsesangrep blir større. Kun svært gode etterretninger og innsikt i landsbylivet og dets sosiale strukturer kan identifisere hvorfor de sloss og hvem som deltar.

En annen av mine respondenter beskriver hvordan de afghanske offiserene kunne le av PRT¹⁸-offiserene når de kom med sin informasjon om folk de fremstilte som vennlige: ”... *ja da har dere snakket med Dushman*¹⁹ ... *de bare lo av dem og sa at der har dere blitt grundig lurt. Han landsbyeldste som dere har snakket med nå ... ja det er en skikkelig røver. De visste alt om dette og familieforhold*” (Personlig kommunikasjon med respondent 22. september).

Goffman (1992) har beskrevet hvordan den såkalte *omtenksomme aktør* må ta hensyn til adgangen til informasjonskilder som ikke ligger i selve interaksjonen. Han gir eksempel på representanter fra thugstammen i India som gjennom sin opptreden kunne vinne fortrolighet hos andre til tross for at deres publikum var på vakt for den slags opptredende. Når tiden var inne ville så thuggerne forråde og overfalle sine ofre (Goffman, 1992:184-185).

Flere av mine respondenter beskrev situasjonen som et spill, hvor det var vanskelig å tolke informasjon som ble gitt av afghanere og motivasjoner for å dele informasjonen: ” ... *de [afghanske offiserer] var veldig klare på at det er vanskelig å skille mellom venn og fiende ... at det var ikke bare å dra inn i en landsby å gjennomføre noen store søk og liksom tro at vi skulle finne noen*” (Personlig kommunikasjon med respondent 22. september 2009).

I følge Barth (2008) fortsetter lokale pashtunske grupper sitt tradisjonelle spill ved å skifte sider og allianser, som ledd i politisk manøvrering og manipulasjon. Dette spillet styres av lokale forhold og rivalisering mellom grupper. I følge Tanner (2002) oppdaget amerikanerne tidlig at de ble foret med falsk etterretning av forskjellige stammefraksjoner som hevdet at deres lokale rivaler tilhørte Taliban, i håp om å frembringe en amerikansk aksjon. En av mine respondenter hadde gjort seg tilsvarende erfaringer:

Samme hva som ble sagt så ble det altså Taliban. De sa sånn og sånn, men så ble det altså Taliban. Og da var alle fornøyd. Spør du om det er Taliban så får du ja. Men de sloss jo seg imellom. Jeg tror på den tiden jeg var der så drepte de vel flere i interne stridigheter det vi klarte å ha i hjel. Det var ren maktkamp om alle disse smuglerrutene. (Personlig kommunikasjon med respondent 22. september 2009).

Lindholm har beskrevet hvordan denne type manipulering av tredjeparter tradisjonelt besto i å spille på *tarburwali* for å så splid mellom to nevøer. Lindholm refererer til en eldre pashtuner som hadde fått sine epletrær saget ned: ”*Thank Allah, I have many enemies ... they would like*

¹⁸ Provincial Reconstruction Team

¹⁹ Fellesbegrep for alle væpnede grupper, betyr fiende eller kjeltring og kan inkludere Taliban, smuglere, landeveisrøvere og alle andre væpnede grupper.

to see me ruined in a fight with my tarbur. Perhaps these enemies cut down my trees”
(Lindholm, 1981:149).

Glatzer (2001) og Harpviken (2009) har identifisert at familier i dagens krigsmiljø i Afghanistan ofte plasserer familiemedlemmer i flere leire, både hos motstandsgrupper og hos statlige aktører, inkludert i ISAF organisasjonen. Dette gjøres for å maksimere egen sikkerhet og for å ha flere rettemuligheter basert på hvordan situasjonen i Afghanistan forløper. Harpviken beskriver hvordan gamle vertikale bånd har blitt gjenopptatt av tradisjonelle ledere etter retur fra flykntingtilværelse i Pakistan, hvor de har gått inn i lokale nøkkelposisjoner, både i statsetater og i motstandsgrupper, og fortsatt å pleie gamle bånd til hverandre (Harpviken, 2009:179). Ved at allianser opprettholdes på tvers av ISAFs etablerte fiendelinjer blir varsling en utbredt praksis og overlevelsesstrategi, både for afghansk politi og militære, som en av mine respondenter forteller om politiets vanskelige situasjon:

Disse varsler. Vi må ikke engang informere de om at vi kommer for da sier de ifra til lokalbefolkningen. Hvis disse politifolkene var i live, ja så var det en sikker pekepinn på at de ikke gjorde jobben sin. Hvis de gjorde jobben sin ja da ville de bli drept ikke sant. Det å tipse og varsle var bare en forsikring for de om å få leve videre ... i dette perspektivet så passet de langdryge planprosessene våre inn i spillet, for da fikk de [afghansk politi og militære] god tid til å varsle alle om at nå kommer vi, og vi kommer til å skyte litt oppi der, så hold dere unna, og vi kommer til å være her, så hvis dere skyter litt i den retningen så er vi alle fornøyd (Personlig kommunikasjon med respondent 22. september 2009).

5.3 Maktmidler og mottiltak

Krig under den militære horisont er som Smith beskrev en sann ”*war amongst the people*” (Smith, 2005:3), hvor skiftende allianser og lojaliteter kompliserer etableringen av fiendebilder, og hvor opprørsgruppers styrkebrønn utgjøres av en kombinasjon av hellige krigere, krigsherrer og *ad hoc lashkars* fra lokale landsbyer og stammeområder. Uten åpenbare fiender, og under en vedvarende trussel for bakhold, veibomber og selvmordsaksjoner kan alle sivile representere en potensiell fare for de internasjonale styrkene. Dette forholdet utgjør den reelle kompleksiteten i situasjoner hvor militære styrker designet og trent for krig over den militære horisont, møter krigere som opererer under denne horisonten. For aktører under den militære horisont anvendes asymmetrien for påføre akkurat den smerte som skal til for å generere en overreaksjon fra motparten (Cohen, 2008).

Slike nålestikksoperasjoner utført av opprørere som blander seg med sivilbefolkningen har alltid ført til overreaksjoner fra invaderende styrker i Afghanistan i moderne tid.

Asymmetrien i mål, metoder og midler ledet de Britisk-Indiske styrker til å hevde at: "... *civilized warfare is inapplicable* (Johansen, 1997:57). De sovjetiske styrkene innledet, på bakgrunn av manglende fremgang gjennom andre midler, massive bombekampanjer for avbefolkning av landsbyer hvor de antok opprørere hadde tilholdssted. Slike *destroy & search* operasjoner ødela hus, irrigasjonsanlegg og jordbruksområder (Tanner, 2002:252). Sovjets fokus på massiv ildkraft fremfor presisjon, ødeleggelse av landsbyer og terrorisering av sivilbefolkningen bidro kun til ytterligere oppslutning om motstandgruppene (Grau, 2005:208). I følge Giustozzi har ISAFs handlemåter medført tilsvarende kontraproduktive effekter gjennom såkalte *clear & sweep* operasjoner i landsbyer, med hardhendt behandling av sivile og krenkelser av private hjem og av kvinner. Andre taktikker som har slått tilbake har vært brenning av døde talibansoldater og forsøk på å fremstille afghanske opprørere som feige (Giustozzi, 2007: 201). Slike virkemidler fra internasjonale styrker representerer ikke utelukkende rene instrumentelle uttrykk for vold. Gjennom sin symbolske effekt representerer de i mange tilfeller et angrep på afghansk kultur og tradisjonelle verdier om behandling av døde, om private hjem som fristed, om kvinners ukrenkelighet, og om verdien av den personlige ære.

I følge Johnson & English gjennomføres krigføringen i ISAF med et overdrevent fokus på såkalte *High Value Targets* (HVT), hvor samtidig skade på inntil 30 uskyldige kan tillates for å fange eller ta livet av et høyverdimål (Johnson & English 2008:18). I en krig mot ikke-statlige aktører under den militære horisont vil derimot såkalte høyverdimål ha liten betydning. Aktører under den militære horisont består av løst sammensatte væpnede grupper hvor lederfigurer sjelden utøver kommando over disiplinerte større enheter. En antakelse om at ledere under den militære horisont utgjør et strategisk tyngdepunkt for kampgruppen blir derfor feil.

Under den militære horisont styres ikke krigens regler av doktrine eller av folkeretten. Handlinger må sees i lys av deres emiske betydning og ikke i lys av rene instrumentelle eller ofte barbariske visuelle uttrykk. Sovjetiske styrker erfarte at mange av deres døde soldater, eller soldater som hadde blitt fanget av Mujehedin, hadde fått avskåret nese og lepper, eller blitt halshugget. Tilsvarende hendelser har blitt observert i Afghanistan i dagens krig på afghanske soldater og politimenn som har blitt tatt til fange av opprørere. Slike visuelt barbariske handlinger kan derimot benyttes i informasjonskampanjer for å sverte Taliban og andre opprørsgrupper, og har muligheter for å oppnå ønsket effekt hos afghanere generelt.

Rituelle praksiser for lemlestelse av kropp er basert på gamle tradisjoner, ofte benyttet i krig, og har forskjellige meningsforklaringer. Lemlestelser, spesielt av nese og lepper, kan representere uttrykk for Allahs mishag og forhindre adgang til paradiset (Schofield, 2003:319), de kan være et middel for å frata en person ære²⁰ (Knudsen, 2009:29), for å forkrøple personen i livet etter døden (Keeley, 1996:102-103), eller være en rituell form for fornædelse (Frembgen, 2006:256). Slike praksiser er i følge Knudsen (2009) ikke spesielt vel ansett blant afghanere flest, og mange anser dette som brudd på tradisjonelle oppfatninger om *dastoor*, reglene for etikk og opptreden i kamp.

Talibans *Layeha*, regler for opptreden for *Mujahedin*, som ble publisert i 2006 ga ingen begrensninger for behandling av fanger som var funnet ”skyldige” (Giustozzi, 2007). Talibans nye *Layeha*, som antas å ha trådd i kraft våren 2009, erstatter versjonen fra 2006, og forbyr nå eksplisitt å kutte av neser og lepper, og fremhever at henrettelser skal gjennomføres ved skyting (Johnson, 2009:10). Denne nye strategien kan tyde på, som Johnson også hevder, at Taliban med dette ønsker å øke sin gunst blant lokalbefolkningen, gjennom å tilnærme seg tradisjonelle oppfatninger om ære og om *pashtunwali* (Johnson, 2009:7-9).

Talibans desentraliserte kamporganisasjon og manglende evne til å utøve direkte kommando-kontroll over kampgrupper, medfører at organisasjonen fortsatt opererer under den militære horisont. Deres evne til å regulere vold gjennom *Layeha-direktivet* blir derfor begrenset av om kampgruppene selv velger å implementere disse prinsippene for anvendelse av vold.

I følge Campbell & Shapiro ved Brookings Institute ble 39% av de 2118 omkomne sivile i Afghanistan i 2008, drept som følge av internasjonale styrkers eller regjeringsstyrkers aksjoner. Rundt en fjerdedel døde som følge av ISAFs eller Operation Enduring Freedom's flybomber (Campbell & Shapiro, 2009:4-5). En av mine respondenter beskriver hvordan koordinasjonen mellom afghansk hærledelse og ISAF-styrkene ofte var manglende, eller motvirket den andre parts intensjoner:

[...]... de som ødela dette spillet [mellom varslere og lokale allianser] var disse Kandak OMLTene, og flyene som drev og bombet for disse PRTene. De ødela spillereglene. Da ble det drept folk, og da begynte de å skyte litt mer målrettet, og komme på natta Mye av hendelsene blir fremprovosert. Skal vi følge disse COIN doktrinene har vi ikke noe å gjøre der med mindre vi har tenkt til å holde og bygge. [Den afghanske] generalen stoppet planprosessen vår fordi han mente at vi ikke hadde styrken og det var ikke noe mål å mening å gjennomføre noe der nå. Uken etter så går PRT inn og gjør det vi er nektet

²⁰ Bourdieu beskriver hvordan det arabiske ordet for nese, *nif*, også betyr ære, eller kanten/grensen av ens ære.

å gjøre. På tross av directions & guidance til alle commanders at nå skal man følge disse COIN prinsippene. Ble ikke fulgt. De er jo ute for å krige. De er jo soldater. Hvis COIN doktrinene hadde blitt fulgt, så kunne dette faktisk fungere. Men det er allikevel ikke mulig (Personlig kommunikasjon med respondent 22. september 2009).

En stadig søken etter taktisk seier, hvor stridskontakter har en tendens til å bli avsluttet med levering av en eller flere flybomber, har vært reaksjonsmønstre som Mujahedin utnyttet mot sovjetiske styrker, og som Taliban og andre opprørsgrupper utnytter i dag (Tanner, 2002; Giustozzi, 2007; Giustozzi, 2009; Barth, 2008). Nålestikkangrep, bakhold og terroraksjoner er velbrukte metoder for å fremprovosere overreaksjoner, hvor sivilbefolkningen ofte er de som tar de største tapene.

5.4 Simmels lov og den militære horisont

Alle afghanere tilhører en av de etniske gruppene i landet og alle pashtunere tilhører en av de pashtunske stammene (Glatzer, 2001). I følge Barth (2008) er det i stammeområdene mellom Afghanistan og Pakistan kun stammetilhørighet som bestemmer en persons rettigheter og identiteter. Tilskrivelse av identitet gjennom etnisitet oppleves også av norske soldater i Afghanistan i møte med lokalbefolkningen. I følge min fokusgruppe opplevde de derimot at dette kun relaterte seg til pashtunske menn de hadde møte med:

Pashtunerne er veldig opptatt av å si at de er pashtunere. Veldig fort. Og hvis vi jobber i et område hører vi – ja disse er pashtunere så disse må vi behandle skikkelig. Dette er pashtunere vi har med å gjøre. Her må vi virkelig passe på hva vi gjør og sier. Dette er bra folk er det vi blir fortalt. (Personlig kommunikasjon med fokusgruppe, 23. oktober 2009)

Pashtunere er også den eneste etniske gruppe i Afghanistan som har hatt nasjonalistiske ambisjoner sentrert rundt etnisitet. Pashtunere utgjør også hovedmassen av talibans rekrutteringsgrunnlag, og er som min fokusgruppe forteller, opptatt av sin pashtunske avstamning. *Simmels lov* omhandler det sosiologiske prinsippet om at indre samhold i en gruppe øker med det ytre presset på gruppen, dermed vil inter-gruppe antagonisme øke og inter-gruppe toleranse reduseres tilsvarende (Simmel, 1964:91-94). Slik dikotomisering er for øvrig også en velkjent prosess innenfor psykologi i prinsipper om *in-group/out-group* mekanismer. På tvers av kulturer kan slike mekanismer uttrykkes gjennom etnosentrisme se også Eriksen, 2001). Den klassiske definisjonen av etnosentrisme, slik begrepet forklares av

(Bourdieu, 1965:265).

Sumner (1906) (siteret i Otterbein, 2009:59), representerer den tekniske betegnelsen på forhold hvor ens egen gruppe er senter for alt og alle andre er definert ut fra egen gruppes referanser.

I følge Bart (1969:37) kan trivielle kulturelle forskjeller i konfliktsituasjoner sementeres til mer alvorlige, og presentere kulturforskjellene som større enn det de faktisk er. Når motparten i en konflikt er en diffus aktør, som bor, opptrer og aksjonerer blant sivile blir etableringen av fiendebiler problematisk. Konflikter kan under slike forhold inneha mekanismer som manipulerer egen identitet til å bli definert gjennom motparten, til å være alt hva motparten ikke er, eller til å definere motparten til å være alt det en selv ikke er, og som kan resultere i demonisering og mistenksomhet mot alle sivile. Robben beskriver slike forhold fra militærdiktaturet i Argentina og siterer general Agosto som forteller: ”*Now we recognize our enemies ... we have proven that they are fundamentally different from us... when we have doubts about our own identity, we can find it by analyzing the identity of our enemies*” (Robben, 2004:204).

I følge Simons er ikke-statlige væpnede aktører spesielt dyktige på å organisere seg like under den militære horisont, hvor de søker å underminere alt det konvensjonelle styrker og stater står for: beskyttelse og sikkerhet. Når stater responderer kan det etableres hva Simons kaller *mimcry* av metoder og organisering, hvor aktørenes relasjoner vikles inn i en nedadgående spiral under den militære horisont (1999:85). Når vestlige militære idealer bryter sammen kan dette like gjerne representere at militære krigeridealene har blitt ført frem til sin logiske konsekvens (Haaland, 2009), hvor krigeridealene ikke lenger krever omgivelsens anerkjennelse, men kun forholder seg til de verdier og normer som eksisterer *in-group*, i patruljen eller i avdelingen. Slike tilstander kan reflekteres i general Mattis refleksjoner om krigen i Afghanistan: ” *You know, guys like that [afghanere som slår kvinner] ain't got no manhood left anyway. So it's a hell of a lot of fun to shoot them. It's a hell of a hoot. It's fun to shoot some people. I'll be right up front with you, I like brawling*²¹ ” (CNN, 4. feb. 2005).

Risikoen ved krigføring på tvers av den militær horisont er i følge Bowden at det kan etableres en holdning av at skruppelløse fiender ikke kan eller fortjener å bekjempes med konvensjonelle midler, og at ild kun kan bekjempes med mer ild av tilsvarende sort. Dehumanisering av fienden kan etablere en moralsk rettferdiggjøring av tiltak og aksjonsmetoder som normalt anses som uetiske og umoralske (Bowden, 2007:16).

²¹ General Mattis ytret dette i en paneldebatt 1. feb. 2005 i San Diego, California, om problematikken rundt opprørsbevegelser i Irak og Afghanistan.

I kamp mot aktører som opererer under den militære horisont har intervensjonsstyrker, normalt vestlige, tradisjon for at allmenngyldige verdier og normer tidvis bryter sammen og resulterer i overgrep mot både fanger og sivile.

Amerikanske styrker erfarte dette i vietnamkrigen ved My Lai massakren, ved drapene på sivile i Haditha i Irak, og gjennom behandlingen av fanger i Abu Ghraib fengselet i Irak. Kanadiske styrker erfarte dette i operasjon *Restore Hope* i Somalia ved mishandling og drap på sivile. Om det er mulig å forestille seg at visse samfunn har institusjoner og sosiale strukturer som bistår i sosialisering for krig, kan det også være mulig å forestille seg at det forekommer destruktive former for sosialisering i krig. Collins (2008) beskriver slike hendelser som i Irak og Somalia som resultatet av *forward panic*, også beskrevet som *flight to the front*. Dette fenomenet er spesielt vanlig i typisk geriljakrig, hvor vedvarende tilstander av frykt og spenning, med en skjult fiende, og sterke mistanker om at omgivelser og sivile landsbyer kun er dekke for plutselige angrep. *Forward panic* representerer en utblåsning av følelser gjennom voldshandlinger som er ustoppelige i øyeblikket, og som det var mange av i Vietnam: "... the change in us, from disciplined soldiers to unrestrained savages and back to soldiers, had been swift and profound ... and dreamlike... some of us had a difficult time believing that we were the ones who had caused all that destruction" (Patruljefører i Vietnam I Collins, 2008:87). Soldater i Afghanistan er ikke unntatt fra slike mekanismer, men patruljenes destruksjonspotensial er i dag større gjennom direkte dialog med flygere for presisjonslevering av større antall flybomber²². I krig mellom aktører på tvers av den militære horisont er, slik historien viser, risikoen tilstede for at reguleringen av vold kan svekkes, eller at den strengt regulerte maktanvendelsen over den militære horisont brutaliseres.

²² Norske styrker nedkjempet en gruppe på 15-20 opprørere med bombekastere, rakettdrevne granater og seks laserstyrte bomber (min uthevning) (Forsvaret 30. oktober 2009). I Helmand i 2007 responderte britiske styrker på ett enkeltskudd med bombekastere, kaliber 50. maskingeværild, lysraketter, Javelinmissiler og en 1000-kilos laserstyrt bombe (Giustozzi, 2007:98).

Blank side

6 Nye konflikter – nye horisonter

I følge Turney-High representerte ikke krig under den militære horisont nevneverdige utfordringer for statlige konvensjonelle hærstyrker. Krig over den militære horisont ble gjennomført med praktiske og rasjonelle mål drevet av politiske og økonomiske motiver. Under den militære rådet individualismen hvor aktørene kjempet for personlige og sosiale motiver i løst sammensatte solidaritetsgrupper. De ikke-statlige aktørenes nålestikksoperasjoner hadde ifølge ham ingen reell innvirkning på krigens resultat grunnet staters suverene evne til å organisere og etterforsyne soldater i vedvarende kampanjer. Historien siste 60 år har vist at Turney-High tok feil. Stater kan tape for ikke-statlige aktører som opererer under den militære horisont. Riktignok vinner, eller overlever, de fleste konvensjonelle soldater direkte konfrontasjoner på taktisk nivå, men det har ingen betydning om viljen til fortsatt kamp svikter på strategisk nivå. Det var dette faktum Turney-High ikke innså.

Krig uten strategisk fremgang medfører slitasje hvor aktører under den militære horisont kan vinne gjennom ikke å tape, og hvor situasjonen representeres av at: ”... *one side is not weak enough to loose, and the other is not strong enough to win*” (Kalyvas, 2003:9)

Når soldater konfronteres med krigere må, i følge Keeley (1996), den stiliserte, dekorative og siviliserte taktikken til de førstnevnte oppgis om de skal ha håp om å slå de sistnevnte. Blir resultatet da, som Hoffman (1981) hevder, at demokratier som engasjerer seg i slik krig uunngåelig vil produsere krigsforbrytelser? I følge Hoffman står demokratiers valg ved væpnet intervensjon mellom å avstå helt og holdent fra deltakelse, eller å akseptere krigsforbrytelser av større eller mindre grad. (Hoffman, 1981:87).

I forhold til anvendelse av væpnete intervensjonsstyrker i et konfliktområde vil det være spesielt interessant å identifisere om konflikten foregår under den militære horisont. Om den så gjør vil soldatene stilles overfor tilsvarende utfordringer som i Afghanistan, hvor motparten ikke uten videre kan identifiseres, og hvor alle sivile, og lokale soldater og politi, kan representere en risiko. I krig under den militære horisont vil det stilles høyere krav til innsikt i hva Duffey har beskrevet som etnokonfliktteori og kulturers etnopraksiser på interaksjons- og prosessnivå. Etnokonfliktteori som metode kan være i stand til å beskrive de gjeldende regler for konflikthåndtering i et gitt samfunn og dermed også informere utenforstående, eller en tredjeparts megler, om de strategier som kan være mest anvendbare i en intervensjon (Duffey,

2000:145). Det som Duffey derimot ikke beskriver er hvordan krig kan endre samfunns tradisjonelle sosiale strukturer, både i form av at et samfunns krigsorganisering ikke er et speil av fredsorganisasjonen, og at flukt fra krig kan endre samfunns etniske komposisjon, som i Afghanistan, og til og med etnisk selvtilskrivelse (Duijzings, 2000; Barth, 1969). Krig på tvers av den militære horisont representerer i tillegg nye muligheter for individuell politisk manøvrering og manipulasjon, nye økonomiske sfærer, og nye muligheter for sosial mobilitet. Tradisjonelle etnopraksiser kan dermed endres ved langvarige krigstilstander.

For at en fredsopprettende militær styrke skal ha håp om å lykkes om motstanderen opererer under deres militære horisont, er det avgjørende å inneha kjennskap til aktørenes handlingers emiske betydning, og innsikt i at krig kan endre det kulturelle terreng, at horisontale og vertikale maktforhold kan forskyves, og at alle disse forholdene er dynamiske.

Krig under den militære horisont kan i sin ytterste konsekvens representere et bortfall av tradisjonelle og kulturelle oppfatninger om legitimitet og restriksjoner for bruk av vold. Væpnede gruppers handlinger i Afghanistan, konfliktenes varighet, voldens skala og natur, kan vanskelig forklares av kulturelle egenskaper og tradisjoner. Det kan derfor være problematisk å bestemme om etnokonfliktteori og etnopraksiser kan anvendes for å forstå rasjonaliteten til aktører under den militære horisont. Det kan være mulig å anta at Duffeys modell vil ha større gyldighet overfor aktører over den militære horisont, hvor kamporganisasjoner ofte baseres på samfunnets eksisterende sosiale strukturer, og hvor graden av vold normalt reguleres av kulturelle verdier.

Litteraturliste

- Abu-Lughod, L. (2002). Do Muslim Women Really Need Saving? Anthropological Reflections on Cultural Relativism and Its Others. *American Anthropologist*. Vol 104, (3), 783-790. Hentet 12. oktober 2009 fra:
<http://www.mirees.it/content/download/5038/52211/file/Do%20Muslim%20Women%20Really%20Need%20Saving.pdf>
- Asad, T. (1972). Market Model, Class Structure and Consent: A Reconsideration of Swat Political Organization. I *Man, New Series*, Vol. 7 (1), 74-94. Hentet 29. oktober 2009 fra: <http://www.jstor.org/stable/2799857>
- Barnard, A., & Spencer, J. (2007). *Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology*. New York: Routledge.
- Barth, F. (1969). Pathan Identity and its Maintenance. I Barth (red.): *Ethnic Groups and Boundaries*. (s. 117-134). Oslo: Universitetsforlaget.
- Barth, F. (1959). Segmentary Opposition and the Theory of Games: A Study of Pathan Organisation. I *The Journal of Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*. Vol. 89, (1), 5-21. Hentet 14. juni 2009 fra:
<http://www.jstor.org/stable/2844433>
- Barth, F. (2004 [1959]). *Political Leadership among Swat Pathans*. London: Berg Publishers.
- Barth, F. (2008). *Afghanistan og Taliban*. Oslo: Pax Forlag.
- Bauman, Z. (2005). *Society Under Siege*. Cambridge: Polity Press.
- Bailey, F., G. (2001a). *Stratagems and Spoils - A Social Anthropology of Politics*. Oxford: Westview Press.
- Bailey, F., G. (2001b). *Treasons, Stratagems and Spoils – How Leaders Make Practical Use of Beliefs and Values*. Oxford: Westview Press.
- Bourdieu, P., (1966) The Sentiment of Honour in Kabyle Society. I Persitany, J., G. (red.) *Honour and Shame. The values of Mediterranean Society*. (s. 193-241). Chicago: University of Chicago Press.
- Bourdieu, P. (1995). *Distinksjonen – en sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Bourdieu, P., Wacquant, L. (2004). Symbolic Violence. I Sheper-Hughes, N., Bourgois, P. (red): *Violence in War and Peace. An Anthology*. (s. 272-275). Oxford: Blackwell Publishing.

- Bowden, B. (2007). Civilization and Savagery in the Crucible of War. I *Global Change, Peace & Security*, Vol. 19 (1). Hentet 29. September 2009 fra:
http://cigj.anu.edu.au/cigj/link_documents/Bowdenpubs/BB%20Articles/Civilization_Savagery_2007.pdf
- Campbell, J., H. & Shapiro, J. (2009). *Afghanistan Index – Tracking Variables of Reconstruction and Security in Post 9/11 Afghanistan*. Washington DC: Brookings Institution Press. Hentet 13. oktober 2009 fra: <http://www.brookings.edu/foreignpolicy/~media/Files/Programs/FP/afghanistan%20index/index.pdf>
- Clausewitz, C., V. (1997 [1873]). *On War*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited.
- Churchill, W. (1897). *The Story of the Malakand Field Force*. Pretoria: PdfBooks. Hentet 1. oktober 2009 fra: http://www.pdfbooks.co.za/library/winston_s._churchill/winston_s._churchill-the_story_of_the_malakand_field_force.pdf
- Cohen, S. (red.). (2008). *Democracies at War against Terrorism – A Comparative Perspective*. New York: Palgrave Macmillian.
- Collins, R. (2008). *Violence – a Micro-Sociological Theory*. New Jersey: Princeton University Press.
- Davies, C., A. (2008). *Reflexive Ethnography – A Guide to Researching Selves and Others*. New York: Routledge.
- Deutsch, K.W. & Senghaas, D. (1973). The Steps to War: A Survey of System Levels, Decision Stages, and Research Results. I *Sage International Yearbook Foreign Policy Studies*, Vol. 1, 275-329
- Duffey, T. (2000) Cultural Issues in Contemporary Peacekeeping. I Woodhouse, T., & Ramsbotham, O. (red.): *Peacekeeping and Conflict Resolution*. (s. 142-168). London: Frank Cass Publishers.
- Duijzings, G. (2000). *Religion and the Politics of Identity in Kosovo*. London: Hurst & Company.
- Edwards, D., B. (1998). Learning from the Swat Pathans: Political Leadership in Afghanistan, 1978-97. I *American Ethnologist*, Vol. 25 (4), 712-728. Hentet 14. juni 2009 fra: <http://www.jstor.org/stable/645862>
- Eriksen, T. H. (2001) Ethnic identity, national identity and intergroup conflict: The significance of personal experiences. I Ashmore, R. D., Jussim, L., Wilder, D. (red.), *Social Identity, Intergroup Conflict, and Conflict Reduction*. (s. 42-70). Oxford: Oxford University Press
- Fangen, K. (2008). *Deltakende Observasjon*. Bergen: Fagbokforlaget.

- Feldman, A. (1991). *Formations of Violence. The Narrative of the Body and Political Terror in Northern Ireland*. Chicago: University of Chicago Press.
- Ferguson, B. R. (red.) (1984). *Warfare, Culture and Environment*. New York: Academic Press.
- Ferguson, B., R. (1989). Anthropology and War: Theory, Politics, Ethics. I Pitt, D., Turner, P., (red) *The Anthropology of War and Peace: Perspectives on the Nuclear Age*. (s. 141-159). South Hadley: Bergin & Garvey.
- Ferguson, B., R. (2009). Ten Points on War. I Waterson, A. (red.). *An Anthropology of War – Views From the Frontline*. (s. 32-49). New York: Berghahn Books
- Frembgen, J., W. (2006). Honour, Shame and Bodily Mutilation: Cutting off the Nose among Tribal Societies in Pakistan. I *Journal of the Royal Asiatic Society*. Vol. 16, (3), 243-260
- Geertz, C. (1973). *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books.
- Giustozzi, A. (2008) *Koran, Kalashnikov and Laptop – The Neo-Taliban Insurgency in Afghanistan*. New York: Colombia University Press.
- Giustozzi, A. (red.) (2009) *Decoding the New Taliban – Insights from the Afghan Field*. New York: Colombia University Press.
- Glatzer, B. (2001). War and Boundaries in Afghanistan: Significance and Relativity of Local Boundaries. I *Die Welt des Islams*, New Series, Vol. 41 (3), 379-399. Hentet 14. juni 2009 fra: <http://www.jstor.org/stable/1571310>
- Gluckman, M. (1973). The Peace in the Feud. I *Custom and Conflict in Africa*. (s. 1-26). Oxford: Basil Blackwell.
- Gluckman, M. (2006 [1965]) *Politics, Law and Ritual in Tribal Society*. London: Aldine Transaction.
- Goffman, E. (1992) *Vårt rollespill til daglig – en studie i hverdagslivets dramatik*. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Grau, L. (2005) *The Bear Went Over the Mountain – Soviet Combat Tactics in Afghanistan*. Oxon: Frank Cass Publishers.
- Harpviken, K., B. (1997). Transcending Traditionalism: The Emergence of Non-State Military Formations in Afghanistan. I *Journal of Peace Research*, Vol. 34 (3), 271-287. Hentet 14. juni 2009 fra: <http://www.jstor.org/stable/415160>
- Harpviken, K., B. (2009). *Social Networks and Migration in Wartime Afghanistan*. New York: Palgrave Macmillan

- Hobbes, T. (2006). Solving the Problem of Civil War. I Reichberg, G., M., Syse, H., Begby, E. (red.). *The Ethics of War – Classic and Contemporary Readings*. (s. 441-450). Oxford: Blackwell Publishing.
- Hoffman, S. (1981). *Duties Beyond borders: On the Limits and Possibilities of Ethical International Politics*. New York: Syracuse University Press.
- Haaland, T., L. (2009). Den norske militære profesjonsidentiteten: kriger, hjemlandsforsvarer og statsansatt tjenestemann. I Edström, H., Lunde, N., T., Matlary J., H. (red.) *Krigerkultur i en fredsnasjon*. (s. 48-71). Oslo:Abstrakt forlag AS.
- Johansen, R., C. (1997). Radical Islam and Non-Violence: A case Study of Religious Empowerment and Constraint among Pashtuns. I *Journal of Peace Research*, Vol. 34 (1). Hentet 14. juni 2009 fra: <http://www.jstor.org/stable/424830>
- Johnson, T., H., English, R. (2008). Rethinking Afghanistan: Echoes of Ulster and the IRA. I *Options Politiques*, Juin 2008. Hentet 22. September 2009 fra: <http://www.irpp.org/po/archive/jun08/johnson.pdf>
- Kalyvas, S., N. (2003). *The Sociology of Civil Wars: Warfare and Armed Groups*. New Haven: Department of Political Science. Hentet 15. September 2009 fra: http://www.smallarmssurvey.org/files/portal/issueareas/perpetrators/perpet_pdf/2003_Kalyvas.pdf
- Keeley, L., H. (1996). *War Before Civilization – the Myth of the Peaceful Savage*. New York: Oxford University Press.
- Kipling, R. (1989). Ode to the Young British Soldier. I *Complete Verse By Rudyard Kipling*. London: Random House Inc.
- Knudsen, A. (2009). *Violence and Belonging – Land, Love and Lethal Conflict in the North-West Frontier Province of Pakistan*. Copenhagen: NIAS Pess.
- Krohn-Hansen, C. (1993). En kryss-kulturell tilnærming til vold. I *Norsk Antropologisk Tidsskrift* 1/1993. 375-387.
- Kurtz, D. (2001). *Political Anthropology – Paradigms and Power*. Cambridge: Westview Press
- Lindholm, C. (1981). The Structure of Violence among the Swat Pukthun. I *Ethnology*, Vol. 20, (2), 147-156. Hentet 19. juni 2009 fra: <http://www.jstor.org/stable/3773062>
- Lindholm, C. (1986). Leadership Categories and Social Process in Islam: The Case of Dir and Swat. I *Journal of Anthropological Research*, Vol. 42, (1), 1-13. Hentet 19. juni 2009 fra: <http://www.jstor.org/stable/3630377>

- Lyon, S., M. (2002). *Power and Patronage in Pakistan*. Doktoravhandling. Canterbury: University of Kent.
- Malinowski, B. (1941). An Anthropological Analysis of War. I *The American Journal of Sociology*, Vol. 46, (4), 521-550. Hentet 11. oktober 2009 fra: <http://www.jstor.org/stable/2769922>
- Meeker, M. (1980). The Twilight of a South Asian Heroic Age: A Rereading of Barth's Study of Swat. I *Man, New Series*, Vol. 15 (4), 682-701. Hentet 29. oktober 2009 fra: <http://www.jstor.org/stable/2801540>
- Misra, A. (2004) *Afghanistan – The Labyrinth of Violence*. Cambridge: Polity Press.
- Moore, H., & Sanders, T. (2007). *Anthropology in Theory - Issues in Epistemology*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Naylor, S. (2004). *Not A Good Day to Die – The Untold Story of Operation Anaconda*. California: Berkley Books.
- Nordstrom, C., & Martin, J., A. (red.) (1992). *The Paths to Domination, Resistance and Terror*. Los Angeles: University of California Press.
- Oppenheimer, A., R. (2009). *IRA the Bombs and the Bullets – A History of Deadly Ingenuity*. Dublin: Irish Academic Press.
- Otterbein, K., F. (2009). *The Anthropology of War*. Illinois: Waveland Press Inc.
- Riches, D. (1991). Aggression, War, Violence: Space/Time and Paradigm. *Man, New Series*. Vol 26, (2), 281-297. Hentet 19. juni 2009 fra: <http://jstor.org/stable/2803833>
- Riches, D. (red.) (1986). *The Anthropology of Violence*. Oxford: Blackwell.
- Robben, A. (2004). The Fear of Indifference: Combatants' Anxieties about the Political Identity of Civilians during Argentina's Dirty War. I Scheper-Hughes, N., Bourgois, P. (red.). *Violence in War and Peace*. (s. 201-206). Oxford: Blackwell Publishing
- Rousseau, J., J. (1998 [1762]) *The Social Contract*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited
- Roy, O. (1989) Afghanistan: Back to Tribalism or on to Lebanon? I *Third World Quarterly*, Vol. 11 (4), 70-82. Hentet 14. juni 2009 fra: <http://www.jstor.org/stable/3992331>
- Schofield, V. (2003). *Afghan Frontier – Feuding and Fighting in Central Asia*. New York: Taurus Park Paperbacks.
- Schmidt, B., E., & Schröder, I., W. (red.) (2005). *Anthropology of Violence and Conflict*. New York: Routledge.

- Shahrani, N., M. (2002). War, Factionalism and the State in Afghanistan. I *American Anthropologist*, Vol. 104 (3), 715-722. Hentet 29. September 2009 fra:
<http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/fulltext/120131241/PDFSTART>
- Shultz, R., H. & Dew, A., J. (2006). *Insurgents, Terrorists, and Militias*. New York: Columbia University Press.
- Swartz, M. J., Turner, V. W., Tuden, A. (red.) (2006 [1966]). *Political Anthropology*. London: Aldane Transaction
- Sidky, H. (2007). War, Changing Patterns of Warfare, State Collapse, and Transnational Violence in Afghanistan: 1978–2001. I *Modern Asian Studies*, Vol. 41, (4), 849-888. Hentet 19. oktober 2009 fra:
<http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract;jsessionid=B9F41C74659AB04FB00C671F765A6BCD.tomcat1?fromPage=online&aid=1028856#>
- Simmel, G. (1964 [1908]). *Conflict and the Web of Group-Affiliations*. York: The Free Press.
- Simons, A. (1999). War: Back to the Future. I *Annual Review of Anthropology*, Vol. 28, 73-108.
- Smith, R. (2007). *The Utility of force – The Art of War in the Modern World*. New York: Alfred A. Knopf.
- Tanner, S. (2002). *Afghanistan – A Military history From Alexander the Great to the Fall of Taliban*. Cambridge: Da Capo Press.
- Thukydides (2006). War and Power. I Reichberg, G., M., Syse, H., Begby, E. (red.). *The Ethics of War – Classic and Contemporary Readings*. (s. 3-17). Oxford: Blackwell Publishing..
- Tilly, C. (2004). Terror, Terrorism, Terrorists. Theories of Terrorism: A Symposium. *Sociological Theory*. Vol. 22, (1), 5-13. Hentet 29. august 2009 fra:
<http://jstor.org/stable/364895>
- Trives, S. (2009). Roots of the Insurgency in the Southeast. I Giustozzi, A. (ed.). *Decoding the New Taliban – Insights from the Afghan Field*. (s. 89-100). New York: Columbia University Press.
- Turney-High, H., H. (1971). *Primitive War – Its Practice and Concepts*. Columbia: University of South Carolina Press.
- Waterson, A. (red.) (2009). *An Anthropology of War – Views From the Frontline*. New York: Berghahn Books.

Whitehead, N., L. (2000). A History of Research on Warfare in Anthropology – Reply to Keith Otterbein. *I American Anthropologist*, New Series, Vol. 102, (4), 834-837. Hentet 29. august 2000 fra: <http://www.jstor.org/stable/684206>

Rapporter/Avisartikler/Videoopptak

Cambell, J., H., Shapiro, J. (8. oktober 2009). *Afghanistan Index: Tracking Variables of Reconstruction in Post 9/11 Afghanistan*. USA: Brookings Institute.

CNN (2005) *General: It's fun to shoot some people*. Hentet 13. oktober 2009 fra: <http://www.cnn.com/2005/US/02/03/general.shoot/>

COMISAF. (2009a). *COMISAF Initial Assessment*. Headquarters International Security Assistance Force, Afghanistan.

COMISAF (2009b). *ISAF Commander's Counterinsurgency Guidance*. Headquarters International Security Assistance Force, Afghanistan

Forsvaret (30. oktober 2009). *Opprørere drept i stridskontakt*. Hentet 4. November 2009 fra: <http://www.mil.no/start/article.jhtml?articleID=190469>

Human Security Report Project (15. Juli, 2009) *IED Put Risk in Every Step. I Afghan Conflict Monitor*. Hentet 13. okt. 2009 fra: <http://www.afghanconflictmonitor.org/2009/07/ieds-put-risk-in-every-step-.html>

Johnson, T., H. (2009). *Analyzing the Taliban Code of Conduct: Reinventing the Layeha*. Program for Culture and Conflict Studies, Department of National Security Affairs: Naval Postgraduate School.

Joint IED Defeat Organization (2009). *FY2008 Annual Report*. Hentet 13. oktober 2009 fra: https://www.jieddo.dod.mil/content/docs/20090625_FULL_2008_Annual_Report_Unclassified_v4.pdf

LiveVideo (19. juli 2008). *I's gonna be a blood bath*. Intervju med sersjant J. Walker og spesialist T. Stafford. Hentet 14. oktober 2009 fra: <http://www.livevideo.com/video/1A76BB0CE3CA4C73A5A0F1A9DD3E542C/-it-s-gonna-be-a-bloodbath-.aspx>

Stars & Stripes (19. juli 2008). *Soldiers recount deadly attack on Afghanistan outpost*. Hentet 13. oktober 200 fra: <http://www.stripes.com/article.asp?section=104&article=56237>